

Sverige

Författare: Åsa Roos

2:a Julii 2007

Innehåll

Sverige	4
Bittra tårar...	4
Introduktion	4
Urbefolkningen	4
Den nya tideräkningen	4
Vetenskapen	6
Vetenskapsakademin	7
Tabellverket	7
Religion	8
Pietismen	8
Gråkoltarna	8
Herrhutarna	9
Skaga skogskapell	9
Svinnegarn	10
Filosofin	12
Svensk Cartesianism	12
Wolffianism	12
Upplysningstankar i Sverige	12
Krig	13
Ryska kriget	13
Suomenlinna	15
Pommerska kriget	15
Städer och Administration	18
Regeringens uppbyggnad	18
Sekreta Utskottet	19
Censur och tryck	19
Ordnar och sällskap i Sverige	19
Stora Daldansen	19
Drottningens Statskupp	21
Stockholm - Stolta Stad	22
Stadsarkitektur	22
Bränderna i Stockholm	23
Coffehuset	23
Kroglivet	23
Nattlivet	24
Göteborg	24
Branden 1746	25
Branden 1758	26
Sillfisket	26
Epidemier	26
Göteborgs Weko-Lista	26
Göteborgska Magasinet	27
Ostindiska Compagniet	27
Brott och Straff	30
Överflödesförordningarna	30
Religionsfrihet	30

Spel och Dobbel	30
Sexualbrott	30
Straff	31
Fångans makt	34
Geografi & Regenter	35
Regenter	35
Transport	35
Skjutsväsendet	35
Gästgiverier	35
Resehandböcker	36
Kultur och Vardagsliv	37
Konsten och Arkitekturen	37
Arbetsdagens uppbyggnad	37
Barnhusbarn	37
Brevväxling	37
Hovlivet	37
Drottningholmsteatern	38
Vitterhetsakademin	38
Bondbröllop	38
Sjukdomar och vård	39
Fattigdom, svält och epidemier	39
Mentalsjukvården	39
Medikamenter	39
Handel och Ekonomi	40
Export och Import	40
Sprit och vin	41
Att handla varor	41
Persongalleri	42
Adolf Fredrik (1710 - 1771)	42
Alexander Roslin	42
Anders Johan von Höpken	43
Carl Gustav Tessin	43
Carl von Linné	44
Cornelius Lesse	45
Emmanuel Swedenborg	45
Fredrik I (Fredrik av Hessen-Kassel) (1676 - 1751)	46
Hedvig Charlotta Nordenflycht (1718 - 1763)	47
Johan Abraham Grill	47
Karl Fredsmark (1689 - 1735)	48
Martin Williamson	48
Ulrika Eleonora (1688 - 1741)	48

Sverige

Bittra tårar...

Min resa börjar natten till den andra januari 1735. Det är kallt ute, så kallt att andedräkten fryser i näshålorna, men mitt hem står i brand, och den familj jag hade finns inte mer. Bittra tårar fläckar papperet jag skriver på. Jag fick inte med mig mycket ifrån gården. Yngves sidenbyxor och sidenrock ligger i kappsäcken, liksom hans peruk och rakborste. Mitt rum brann, jag kom inte åt garderoben, så jag fick ta Yngves kläder istället. Sidenkjolen jag bär är fläckad av fars blod, tung av den frusna röda klumpen som hänger där som en påminnelse om allt jag inatt har förlorat. De brände fars verkstad, men jag tror de stal maskinen. Varför har de annars försökt tillintetgöra oss så genomgående? Imorgon besöker jag prästen för att hämta Yngves Bremen-visum, och därefter är jag inte längre jag, utan någon annan.

- utdrag ur Johanna Karlsdotters dagbok

Introduktion

Sverige, Europas friaste land, har precis börjat återhämta sig från det förödande skottet vid Fredrikstens fästning i staden Fredrikshald. Där stöp konung Karl den XII, och med honom den Svenska stormaktstiden. Nu regerar Kung Adolf Fredrik, tillsammans med sin hustru Ulrika Eleonora, men makten ligger hos ständerna.

Karl den XII har drivit sitt land hårt under slutet på 1600-talet och början på 1700-talet, och landet ligger i både ekonomisk och politisk kris. Utåt är Sverige ett föredöme av demokrati och frihet, åtminstone om man lyssnar på filosofer och politiker utanför landet. Bakom fasaden döljer sig dock maktstrider, intriger och motsättningar.

Urbefolkningen

I Sverige finns också en urbefolkning, samerna, som man inte riktigt vet hur man skall behandla. Under 1600-talet har man försökt missionera bland samerna, men nu på 1700-talet tar man i på allvar. Samernas egen religion förbjuds och kyrkvång införs även på dem.

Den nya tideräkningen

Fram till 1753 använder Sverige den Julianska kalendern. Det här innebär att man ligger åtskilliga dagar efter övriga Europa då man räknar sina datum. Det mest logiska beslutet att ta hade kanske varit att låta 20:e december bli nyårsdagen, eller att nyårsnatten övergått direkt till 12:e januari. Men man vill i Riksdagen inte hoppa över de viktiga religiösa högtiderna, så istället kapar man februari på mitten. Från den 17 februari blir det helt plötsligt 1 mars.

Vidskeplighet och oro

Ett flertal vidskepliga svenskar tar sina öden i sina egna händer dagen innan den nya tideräkningen tar vid. En masthuggare i Göteborg skär halsen av sig, av rädsla att förlora sin själ till satan. En grupp pietister i Stockholm begår synden mord för att slippa riskera sina eviga själar. Bara månglar-Anna återfinns vid liv, men vettskrämd och galen spärras hon in på dårhus och avlider den 1 mars 1753. Många ockultister runt om i landet utför skyddsritualer för att övergången skall bli lyckad. Trots dessa försvinner en hel by i Västergötland spårlöst, som om den hade blivit uppslukad av tiden själv.

Runtom i landet sprider sig oron och rädslan för förändringen. Många tror att deras liv förkortas med de elva dagar som plötsligt försvinner. Paniken tar sig uttryck i en ovanligt livlig afton som övergår i morgon. Många svenskar drar en djup suck av lättnad. Solen stiger upp även den 1 mars 1753.

Vetenskapen

Ekonomi är den vetenskap som står högst i kurs under den rådande hattregimen. Men detta betyder enbart att man i alla vetenskaper skall finna nyttan, det som är ekonomiskt sunt och riktigt för nationen. Sverige är en av de ledande vetenskapsnationerna, enbart överträffade av Frankrike och England. I den andan grundas 1739 den svenska Vetenskapsakademien av Carl von Linné, Jonas Alströmer, Mårten Triewald och Anders Johan von Höpken. Syftet med akademien är att undersöka och utveckla handel, vetenskap, teknik och industri, allt i nyttans tecken.

Vetenskapsakademien har stort inflytande under den här perioden, inte bara inom politik och ekonomi, men även inom utbildningen i Sverige. För att få fram de kunskaper riket "behöver" föreslås en utbildningsreform, men denna möts av stort motstånd. Resultatet blir ändå ett flertal nya professurer, bland annat blir Anders Berch professor i nationalekonomi medan Anders Celsius får en professur i astronomi.

Framförallt kemi och botaniken får stor plats. Upptäckter inom området kemi uppmärksammas långt utanför landets gränser, och kemister som Johan Gottschalk Wallerius (1709 – 1785), Torben Bergman (1735 – 1784), Gottlieb Gahn (1745 – 1818) och Carl Wilhelm von Scheele (1742 – 1786) är välkända inom vetenskapliga kretsar. Botaniken har sin klarast lysande stjärna i Carl von Linné, som med sina undervisningsmetoder och sin entusiasm för naturen drar hundratals studenter till sina föreläsningar och sina vår- och sommarpromenader igenom botaniska trädgården.

Upptäckter i Sverige innefattar ett flertal grundämnen. Flitigast är Carl Vilhelm von Scheele som i sitt lilla apotek upptäcker syre (1772 – 73), klor (1774), mangan (1774), molbyden (1778), wolfram (1781) och barium. Anders Celsius inför 1741 den 100 gradiga termometerskalan med absoluta fixpunkter. Tidigare termometrar var inte lika exakta. Celsius hade dock vattnets kokpunkt vid 0 ° C och fryspunkten vid 100 °C.

Bakom vetenskapsakademins kulisser pågår dock ett helt annat spel. Linné som av Tessin blivit varnad för att sprida sina mer sensationella upptäckter är fullt upptagen av att skicka med mycket specifika instruktioner med sina lärljungar ute i världen. Samtliga lärljungar har fått order om att hitta varelser av övernaturligt slag. Linné har nämligen trots varningar från Tessin ännu inte givit upp hoppet om att inom vetenskapsakademins innersta krets kunna klassificera hela naturen, till och med det som inte klassas som naturligt.

Linnés Anteckningar

Under ett sammanträde i vetenskapsakademien tappar Linné bort ett paket med anteckningar från en av sina lärljungar. Paketet innehåller inte bara pressade växter och beskrivningar av dessa, utan även ett stort stycke om något lärljungen kallar "den engelska besten". Tydligt av anteckningarna är att Linné frågat om besten, och att han är djupt insatt i den hemliga världen. Tessin och von Höpken är mycket angelägna om att få tillbaka anteckningarna.

Besöket på Gunnilsöra

1754 företar sig Linné sin absolut hemligaste resa. Lyckligtvis är den kort, resmålet ligger alldeles utanför Stockholm i Stockholms skärgård. Ön han reser till heter Gunnilsöra. Linné har på avvägar fått tag på biskop Erich Pontoppidans bok från 1753 med titeln "Det förste försög paa Norges naturlige historie". Biskop Pontoppidans teori är att den ö, som skådats av bland andra kartografen Carl Gripenhjelm och öbor som bosatt sig på Svenska Högarna, egentligen är ett sjödjur, en bläckfisk av enorma mått som går under namnet kraken.

Biskopen beskriver kraken som att när den stiger till ytan liknar en samling kala skär, och det är det som Gripenhjelm set. Linné å andra sidan, har hört öborna berätta om ön som sägs tillhöra sjörået.

Det som är så speciellt med ön är att den bara kan skådas ibland. Ofta innan storm, men tillfälligtvis även då fisken strömmar till i skärgården. Linné skriver sin avhandling men efter presentation i Vetenskapsakademien försvinner originalet tillsammans med akademins möteshandlingar. Linné misstänker von Höpken.

Samtidigt ägnar sig Johan Anders von Höpken åt att med hjälp av vetenskapsakademien framföra de "tillåtna" forskningsavenyer som svenska folket skall ägna sig åt. Von Höpkens agenda är oklar, men det är uppenbart att både han och regeringens sekreta utskott är på det klara med att det finns övernaturliga varelser. Vetenskapsakademins uppgift är tudelad. Dels vill Sekreta utskottet ha reda på så mycket de kan om vad som pågår i Sverige, något von Höpken står till tjänst med, dels vill de undanhålla "den hemliga världen" - som Linné kallar sina upptäckter - för det Svenska folket. Motivationen är enkel. Ett folk drivet av förnuft måste rent logiskt kunna arbeta hårdare och inte bry sig så mycket om tomtar och småfolk. Dessutom medför kunskap i det här fallet makt, och makt är något von Höpken inte vill dela med sig av.

Blå Jungfrun

Blå Jungfrun är en ö strax utanför Öland som sägs vara ett tillhåll för sjörået. Farvattnen runt ön är ökända för sin lynchighet, och havet är sällan stilla nog för att man skall kunna landstiga. Ön är tillika ofta höljd i dimma.

Carl von Linné skriver "Om någon ort i werlden ser hiskelig ut, är wisseligen denna en af de grymmaste" när han besöker Jungfrun under sin ölandsresa 1740. Det han ser är en ö bevuxen med kråkris, ljung, knotiga tallar och björkar böjda av nordanvinden.

I skrevorna och sänkorna under de branta stupen i söder kryper vindpinade ekar fram över marken och bildar ogenomträngliga snår. Det är på Blå Jungfrun som Linné konfronteras med oemotsägliga bevis för att det onaturliga han träffat på i Lappland förekommer på fler ställen, och att de varelser han konverserar med på Blå Jungfrun besitter både intelligens och känslor.

Vetenskapsakademien

Akademien grundas 1739 med Linné som preses, och bara ett par år senare börjar man ge ut sina värdefulla Handlingar. Man uppför även ett observatorie med assistans av ledande Hattpolitiker och med ekonomiskt stöd av Claes Grill. Med Pehr Wargentin som sekreterare åtnjuter man ett antal år av stort inflytande och beryktas väl även internationellt.

Tabellverket

Pehr Wargentin (1717 – 1782) är inte bara sekreterade i Kungliga Vetenskapsakademien, han är även astronom och Sveriges (och världens) första statistiker. 1749 grundas tabellverket som har till uppgift att räkna Sveriges befolkning samt var de bor och vad de sysselsätter sig med. 1751 får regeringen reda på siffrorna: 2,2 miljoner invånare har landet, varav 426 000 bor i Finland och 100 000 i Pommern med städerna Stralsund, Wolgast och Greifswald. Detta blir en såpass stor chock för regeringen att man kort därefter förbjuder all utflyttning ur landet, samt inför stränga regler för hur många söner och döttrar samt pigor och drängar bönderna får ha hemma. Alla arbetsföra människor i Sverige skall ut på arbetsmarknaden. Det är inte tillåtet enligt lag att vara arbetslös och de som inte kan bevisa att de har arbete tvingas in på arbetsmarknaden.

Tabellverket inrättas 1749 för att få grepp om den svenska befolkningens storlek. Statistiken samlas in på församlingsnivå och summeras sedan successivt till riksnivå. Efter utländska förebilder ordnas statistiken enligt kön, ålder, civilstånd, födda och döda. Först 1751 är den första sammanställningen klar, men den är en besvikelse. Siffrorna hålls hemliga, eftersom man anser att landet är svagt och befolkningsfattigt. Vetenskapsakademien delges siffrorna, och de analyserar dem för att få reda på var bristfälligheten ligger.

Tidigare antar man att det är utflyttningen, men nu får man reda på att det är barnadödligheten som ligger främst. Wargentin betonar att det är viktigt för folket att få reda på siffrorna, och under 1700-talet utvecklar man också en befolkningspolitik som koncentrerar sig på att få befolkningen att öka. Barnhus inrättas, barnmorskor utbildas och koppypningen sprids.

Religion

Kyrkan i Sverige råkar inte ut för samma brutala uppvaknande som i övriga Europa där upplysningen ställer krav på både politisk och religiös frihet. Istället växer och fördjupas den svenska religiositeten hela 1700-talet igenom. Inte ens vidskepligheter påverkas i större grad – andeskådare, alkemister och diverse mystiska rörelser upplever en blomstringstid.

Kritiken mot kyrkan kommer heller inte – som i resten av Europa – från utomstående filosofer och vetenskapsmän, utan från andra kristna grupper. Det finns en rad olika kristna rörelser. Pietister, gråkoltar och herrnhutare dyker upp och samtliga hävdar att deras syn på kristendomen naturligtvis är den rätta. Reaktionen på den här något veka oppositionen blir skoningslös. Kyrkan och staten skärper både lagar och straff, och tar till censur och förföljelse för att kväsa oliktankande. Att ta avstånd från Svenska Kyrkan offentligt kan leda till arvslöshet, fängelse och landsförvisning. Man inför även en rad metoder för att se till så att svenska folket stannar inom den ”riktiga tron”. Bland annat inför kyrkoherden i Nyköping, Jacob Serenius, konfirmationen. Studenter som skall läsa vid universitet får avlägga studenteden som även innehåller en trosbekännelse.

Som medborgare i Sverige förväntas man gå i kyrkan regelbundet. Att inte uppfylla det kravet kan leda till böter. Svordomar är också förbjudna, liksom att ha gäster till söndagsmiddagen. Under söndagen får man heller inte utföra mer än de allra nödvändigaste sysslorna. De som försöker protestera mot kyrkans järngrepp tystas både snabbt och effektivt.

Straffen är mycket hårda för de som trotsar kyrkan. En man döms till 22 års fängelse för att ha hållit bönestunder i hemmet. En annan man avtjänar 44 år i fängelse för religiösa brott. En student sätts bakom lås och bom vid 25 års ålder och avlider 42 år senare, fortfarande fängslad.

Samtidigt hamnar Svenska kyrkan i konflikt med de mångtaliga invandrarnas krav på religionsfrihet. Man är av politiska skäl tvungen att mjuka upp reglerna något. 1741 grundas en fransk-reformert församling, men katoliker och judar tolereras inte förrän på slutet av 1700-talet. 1775 får juden Aaron Isaac uppehållstillstånd, och 1781 medger toleransedikten att även katoliker skall få begränsad religionsfrihet i Sverige.

Pietismen

Som tidigare nämnts var ett par av de som protesterade – trots hot om straff – pietisterna. Pietismen kom till Sverige via Tyskland. Pietisterna anser att kristendomen står mellan människa och Gud. Man behöver inga präster eller biskopar. Uppbyggelse och själavård är viktigare än teologisk lärdom och undervisning. Små kretsar av pietister bildas främst i Stockholm och Kalmar, och de samlas i sina egna kammare i små böne- och uppbyggelsemöten. Dessa möten kallas konventiklar. De som är pietister är främst studenter som varit i Tyskland för att studera, samt svenska krigsfångar som återvänt från fångenskapen i Ryssland. När de återkommer till Sverige sprider de tankesättet omkring sig, och pietismen breder ut sig bland alla samhällsklasser.

Svenska staten och kyrkan reagerar dock snabbt och inför 1726 det så kallade konventikelplakatet. Man förbjuder helt enkelt de privata bönestunderna och stämplar pietismen som samhällsfarlig. Enligt lag kan därför de som fortsätter med privata bönemöten dömas till böter, fängelse eller landsförvisning.

Gråkoltarna

Gråkoltarna var en samling pietister som tog sin tro till ytterlighet. Det började med bönemöten hemma hos änkan till en holländsk kopparstickskonstnär. Hon hette Anna Maria van Den Aveleen, och till henne kom pigor, en soldathustru och några handelsbiträden. Mest framträdande i gruppen är Anna Gustavsdotter, soldathustrun som säger sig ha syner och hör röster från himlen om den stundande domen. Anna är därtill en kraftfull predikant och har snart ett starkt grepp om gruppen.

Församlingen blir efter en kort tids verksamhet arresterad på grund av sina extrema åsikter – allt världsligt skall man avstå ifrån, Kristus är på väg tillbaka när som helst. Samtliga i gruppen bär vadmal och kallas därför i grannskapet "gråkolter".

Kyrkoherden kan naturligtvis inte låta detta passera, och en räd mot kollektivet görs. Anna Gustavsdotter spärras in på spinnhus och kort därefter grips resten av församlingen. Männerna lyckas fly, men kvinnorna döms till spinnhus. De vägrar emellertid arbeta eftersom arbetet inte godkännts av Gud och därför är syndigt. Gruppen splittras och sätts i olika fängelser, och där glöms de mer eller mindre bort.

En av männen som tillhör gråkolternas församling är studenten Sven Rosén. Han undviker arrest och startar en ny pietistisk församling på Södermalm. Mötena hålls på Wollmar Yxkullsgatan i Peter Momma – Renstiernas hus. Även den här församlingen säljer det de äger och klär sig i vadmal. Den frireligiösa församlingen stämplas snart som olaglig och Rosén döms till landsförvisning. Till hans brott hör bland annat spridandet av religiösa skrifter.

Herrnhutarna

Herrnhutarna dyker upp i Sverige omkring 1730. Herrnhutismen är en religiös rörelse som fokuserar på Jesus. Det är en kultliknande organisation där sårmystiken och Jesu blod intar en central roll. Det som är viktigast för rörelsen är varken läran eller omvändelsen, utan istället skall man ha rätt hjärteförhållande till Jesus. Det här betyder att känslomässiga upplevelser av Kristi lidande och glädjen i hans försonande död står i fokus för utövandet. Läran är inriktad på individen.

Bröllops-, blod- och sårmystiken är under 1740-talet mycket framträdande. Man talar om Kristus som den "söte brudgummen" och om sig själva som "blodiglar" som lever av såren på Jesu kropp.

Den omvända människan smälter samman med Jesus, det himmelska äktenskapet beseglas med en blodig kyss. Församlingar bildas i Stockholm och på landsbygden, och psalmboken som skrivs för rörelsen av Anders Carl Rutström säljer på några år över tjugotusen exemplar. Rutström själv är rörelsens första stora Svenska ledare. Han ställs så småningom inför rätta och döms till landsförvisning. Han får dock återvända till Sverige, men kastas snart i fängelse igen. Han avlider i arresten på Stockholms Slott.

Södersekten

Runt 1740 uppstår en extrem gren av herrnhutarna på Södermalm i Stockholm. De utsätter sig själva för Kristi Sår, för att verkligen komma frälsaren nära. Rykten går i kvarteret om hur gruppen hänger sig åt orgier där de suger på varandras sår, och förtär varandras blod.

Rykten går också om att folk har en tendens att försvinna i kvarteret om de ses ute för sent om aftonen

Skaga skogskapell

Skaga skogskapell ligger i de djupaste Tivedsskogarna och är mycket gammalt. Det sägs att kyrkan är så gammal att den kom flytande med syndafloden och landade mitt i Tiveden. En annan sägen berättar att kyrkan ligger på en gammal offerplats. Ett hittebarn som återfunnits av den dåvarande Stormannen Ramunder Hin Ondes hundar, byggde kyrkan där när hon vuxit upp och ärvt Ramunders gård.

Kyrkan glömdes bort under en lång period då digerdöden härjade under 1300-talet, men den återfanns på 1500-talet då Skagahalvön åter bosattes av svedjebrukande finnar. En berättelse om kyrkans återfinnande gör gällande att ett par jägare sköt mot en tjäder, men missade målet. Pilen satte sig istället i ett underligt klippblock. När jägaren gick för att dra ut pilen fann han en träväg under mossan.

I en annan version susar pilen in i en spricka i klippan, och det hörs en märklig klang inifrån. Jägaren träffade kyrkklockan. En tredje version gör gällande att jägaren gick in i vad han trodde var en grotta. I öppningen mötte han en björn som gick till anfall. Jägaren dödade björnen och det är nu den fällen som ligger på kyrkans golv.

En lite mer trolig variant är den om de två drängarna från Udenäs som kommit för att fälla timmer. De hittar det underliga klippblocket, och när de bankar på det visar det sig vara en gammal överväxt stavkyrka.

Den Helige i Skagen

Under 1500-talet rustas kapellet upp. Skaga blir känd som en offerkyrka i trakten. Folk kommer dit för att offra pengar, mat och föremål, avsedda att hålla högre makter på gott humör. Det är ingen kristen sed, utan en kvarleva från förkristen tid.

Det var, och är fortfarande, förbjudet att ägna sig åt dylika fasoner, men sedvänjan är stark. Många offer läggs dessutom inte i den vedertagna offerstocken, utan i den lilla källan bredvid kyrkan. Offren är avsedda för den helige i Skagen. Vem detta är är oklart. Prästerna i Skaga är kluvna inför offrandet. Å ena sidan är det papistisk vidskepelse och strider mot den lutherska läran. Man misstänker dessutom att offren är avsedda för något långt mer fasanfullt än de katolska helgonen. Å andra sidan ger offren enorma inkomster till kyrkan. 1728 har den betydligt större församlingen i Udenäs en inkomst på 59 daler. Skaga får samma år in 138 daler. 1741 har Udenäs 20 daler, Skaga 252.

Trots detta förblir Skaga en fattigt inredd kyrka. Altaret är en stenhäll, predikstolen en urholkad ekstock och kyrkbänkarna enkla plankor lagda på stockar. Två fönster på sydväggen är den enda naturliga ljuskällan. Prästerskapet i Udenäs är olustiga inför offertraditionen i Skaga. De anser att den har starka inslag av hedendom och därför bör stoppas.

Offrandet i källan förbjuds, och enbart fyra gudstjänster får firas i kyrkan – Maria Bebådelsedag, Kristi Himmelfärdsdag, Midsommardagen och Mikaelidagen. Trots detta är kyrkan välbesökt och har stora inkomster.

På prostvisitationen 1779 i Udenäs, bestäms det att det inte längre får hållas gudstjänster i kyrkan. Helst vill man riva den, men man fruktar att det skall bli för drastiskt och provocerande. Tivedsborna håller fast vid sin kyrka, och upprustar den så gott de kan, trots att inga medel egentligen finns till det.

Svinnegarn

Svinnegarn är en källa strax utanför Enköping. Den ligger på Kvarnberget, en bit ifrån Svinnegarns kyrka. Det sägs att källan har magiska krafter, och att den som dricker ur källan kan bli botad från alla tänkbara sjukdomar. Källans magiska kraft är som starkast efter solnedgången på Trefaldighetsdagen och strax före soluppgången morgonen därpå.

Svinnegarns källa har en brokig historia. På 1400-talet var den en av Sveriges heligaste platser. Det här ändrades när protestantismen gjorde sitt intåg i landet. Ärkebiskop Laurentius Petri gjorde ett besök vid Svinnegarn i januari 1544 för att få ett stopp på källkulten och inledde därmed 350 års strid mot seden. 1608 försökte den dåvarande markägaren Cecilia Stenbock täppa till källan. De män hon skickat dit för att lägga sten och grus på källsprånget blev kort därefter vansinniga. Dagarna därpå var källan åter fri från hinder.

1643 togs kulten upp i konsistiret. Man förde ärendet till riksdagen och krävde att kungen skulle sätta stopp för de ogudaktiga avgudariter som ägde rum vid källan. Det här ledde till en tillfällig svacka i aktivitet runt källan, men den återupptäcktes på slutet av 1600-talet då riksantikvarieämbetet inrättades. Under 1700-talet har Svinnegarn fortfarande en plats i tron bland de som vill bli helbragda, men skepticismen har brett ut sig angående källans effektivitet, och platsen är snarare ett tillhåll för en folkfest där öl, brännvin och fylleri frodas.

Svinnegarns helande krafter

Besöker man källan på natten då dess magiska kraft är som starkast kommer man att helas från de skador man ådragit sig, vare sig de är gamla eller nya. Källan är hemvist åt ett källrå som genom källan kan skänka ro åt de oroliga och hela dem som lider på något sätt. Rået är dock selektivt. Det väljer de som lidit svårast eftersom de är de som smakar ljuvligast. Rået tar nämligen inte bara de fysiska skadorna, utan även en del av den skadades själ.

Filosofin

Inom svensk filosofi på 1700-talet framstår Anders Rydelius som ledljus. Han är professor i logik och metafysik vid Lunds Universitet samt Biskop i Lund. Hans bok "Nödiga förnuftsövningar för allt slags studerande ungdom" är det första filosofiska verk som utges på svenska. Han har även stort inflytande på kommande generationer av svenska filosofer, eftersom han undervisar många av dem. Rydelius filosofi grundar sig på cartesianismen.

Svensk Cartesianism

Cartesianism skiljer helt på kropp och själ. Kroppen är ett mekaniskt verk som är helt väsensskilt från själen. I själen finns tankar och medvetande och man utvecklar själen genom att påverka den med kunskap. Rydelius menar också att vi människor har en radikalt fri vilja, något som inte tidigare varit helt självklart.

Människan strävar enligt Rydelius efter goda ting, men våra kroppar kan bli upptagna av nuet och det omedelbara goda, istället för att sträva mot det högsta, själsliga goda. Rydelius bok är en vägledning för den som önskade söka inåt i själen för att nå harmoni.

Wolffianism

Även nya tankesätt, såsom Leibnitz-Wolffs och Locke finner fäste i den framväxande svenska filosofin. Särskilt inflytelserik är Locke, eftersom hans erfarenhetsbaserade filosofiska tankegångar rimmar väl med Sveriges sätt att se på naturvetenskap och praktiskt tillämpade färdigheter.

Wolff bygger sin filosofi utifrån Leibniz grundteser. Det är en extremt rationell logik, det handlar om motsägelselagen och lagen om rationell grund. Motsägelselagen säger helt enkelt att något inte kan vara sant och falskt på samma gång. Inget kan både vara och icke vara. Lagen om rationell grund är lite mer komplicerad, men kortfattat kan den förklaras med att allt måste ha en förklaring eller en orsak. Wolffs principer har en matematisk klang, och den tilltalar bland annat Anders Celsius.

Peter Forsskåls kritik

Peter Forsskål är en av Linnés trognaste lärjungar. Han kommer i kontakt med Linné 1751 och därefter är de kompanjoner och kumpaner i Linnés försök att klassificera HELA världen, inte bara den del som Sveriges regering vill veta av. Forsskål blir även inblandad i filosofiska debatter och han ger på Linnés inrådan ut en skarp kritik mot den rådande Wolffianismen, där han – precis som Immanuel Kant ett par år senare – påpekar de uppebara hålen i den wolffianska logiken. Han kritiserar även den svenska regeringen, och det är hans inlagor i debatten som senare leder till att tryckfrihetslagen införs 1766.

Linné ligger naturligtvis bakom den giftiga kritiken mot regeringens censur. Han är inte nöjd med den behandling hans efterforskningar in i den hemliga världen har fått.

Upplysningstankar i Sverige

Hedvig Charlotta Nordenflycht är en av de svenska filosofer som mest vurmar för Rousseau och Voltaires upplysningstankar. Hon hävdar att kunskap bör eftersträvas och att människan bör försöka återvända till naturen i så stor utsträckning som möjligt, men hon är även pragmatisk. Det som har skett har skett och istället för att helt motsätta sig konsterna och vetenskapen, som ju Rousseau förespråkar, så skall man använda sig av dem för att ta sig vidare och utvecklas.

Krig

Sverige hamnar i krig vid två tillfällen mellan perioden 1735 – 1765. Trots eländig ekonomi, tidvis missväxt och hungersnöd (framförallt i Finland) går Sverige ändå i krig mot Ryssland (1741 – 1743) och Preussen (1757 – 1762).

Ryska kriget

Upptakten till ryska kriget inleds redan långt innan Sverige förklarar krig mot Ryssland. En av de bidragande faktorerna är mordet på sändebudet (och spionen) Malcolm Sinclair. Sinclair överfalls på vägen hem till Sverige från Konstantinopel av vad man tror är ryska officerare. I vagnen finns även en fransk handelsman, Couturier, och genom honom får man i Sverige reda på vad som hänt Sinclair. Rysshatet är starkt i landet, och det stärks ytterligare i och med Sinclairs död.

Ett sändebuds död

Det man vet är följande: Den 17 juni 1739 rullar Sinclairs resvagn in i Schlesien. Några mil norr om staden Breslau hejdas vagnen av beväpnade män, ledda av två rysktalande officerare. Samtliga passagerare tvingas ur vagnen, och Sinclair leds bort ifrån resten av sällskapet, som består av kusken samt den franske handlaren Couturier.

Bagaget letas igenom, brevet tas ifrån Sinclair, liksom hans och fransmannens vapen. Fransmannen berättar när han släppts fri ur den fångenskap som han fick utstå, hur skott hade hörts, och sedan hur Sinclair kommit springande mellan träden. "Min Gud! Jesus! Min Gud!" vrålade han. Efter honom kom ryssarna med dragna sablar. Fransmannen rapporterar hur han hörde åtskilliga hugg "aldeles som i en gammal trädstam". Så blev allt tyst. Malcolm Sinclair var död.

Malcolm Sinclair dödas av ryska officerare på uppdrag av kejsarinnan Anna, som vill försena de svensk-turkiska krigsföberedelserna. Brevet som Sinclair har med sig når ändå Sverige, eftersom man har skickat det med två kurirer. Mordet väcker en enorm uppståndelse. Mycket snart cirkulerar visor om den dramatiska händelsen. Den mest kända visan skrivs av den då 20-årige studenten Anders Odel, men sången finns i ett flertal versioner.

Kuthler, eller Küttler är en av de officerare som utpekas. Den andre heter Levitskij. Ända sedan Sinclairs avresa från Konstantinopel är han förföljd, och som identifikation har man med sig ett porträtt, avmålat av den tyske konstnären Köhler, det är en kopia av ett porträtt som finns i greve Posses ägo, Sinclairs bortreste chef. Den ryska regeringen förnekar all kännedom om mordet när det blir känt.

Svenska regeringen (med hattarna i spetsen) har drivit krigsförhandlingarna mycket långt. Man talar med Turkiet om en allians mot Ryssland. Över sextusen soldater skeppas från Sverige till Finland som truppförstärkningar. Den rådande hattregimen är övertygad om att den svenska armén enbart har att visa sig vid gränsen för att få det konfliktdrabbade Ryssland att ge upp. Carl Gustav Tessin skickas till Paris för att anlita fransmännens hjälp och stöd i kriget mot ryssarna, och han skickar snart positiva rapporter därifrån. Men allt är inte så väl som det kanske kan tyckas. Finland är i dåligt skick och kan knappt föda sin egen befolkning efter år av missväxt. Allt detta kan man läsa i rapporterna som skickas från Finland, men dessa "glöms bort" i administrationens pappershögar.

Ett flertal befälhavare i Finland försöker påtala de urusla förhållandena. Först ut är Carl Cronstedt, en krigsveteran från Narva, Poltava och Fredrikshald. Hans rapporter tas emot med missnöje, och det dröjer inte länge förrän han ersätts med en annan karolinerveteran, Henrik Magnus Bruddenbrock. Bruddenbrock är även han helt förfärad över de usla förhållandena.

Enligt beräkningarna som görs i Stockholm har Sverige artontusen man i Finland. I verkligheten rör det sig om hälften. Fältsjukdomar och dålig kost har slagit ut resterande trupper. Trots Bruddenbrocks noggranna och alarmerande rapporter anser hattregeringen att det är tid att slå till mot ryssarna, eftersom Ryska riket ligger i krig med Turkiet och dess politiska läge dessutom är svagt. Riksrådet får dock en kalldusch när nyheten om Rysslands lyckade fredsförhandlingar når dem. Ryska riket har slutit fred med alla sina fiender, och Sverige står helt plötsligt ensamt med sina krigiska planer.

Två plötsliga dödsfall förändrar läget återigen, men den här gången till Sveriges fördel. Den 9 oktober 1740 avlider Karl VI, Tysk-Romersk kejsare, tätt följd av den ryska kejsarinnan Anna. Maktskiftet har direkt inflytande över Sverige, och en mängd intressen gör sig påminda. Det svenska sändebudet i St. Petersburg, Erik Mattias von Nockeln, inleder förhandlingar med prinsessan Elisabeth, som åtrår den ryska tronen som innehas av kejsarinnan Annas två månader gamla systerson Ivan. Elisabeth lovar mycket i utbyte mot svenskt stöd, men inga av hennes löften sätts på papper.

Frankrike planerar krig mot Österrike och har inget emot att se Ryssland uppbundet, och deltar därför livligt i intrigerna i St. Petersburg. Frankrike lovar att finansiera ett svenskt krig mot Ryssland. Franska sändebud i Sverige passar dessutom på att muta tvekande svenska politiker.

Riksdagen sammankallas 1741 för att besluta om krig eller fred. Hattpolitikerna har lyckats ro åt sig talmansposter i samtliga ständer, och mössorna (som är fredsvänner) har svårt att komma till tals. Mösspolitikerna lider dessutom av en spioneriskandal. Tidigare under året har sekreta utskottets sekreterare ertappats med att sälja statshemligheter till ryska sändebudet i Sverige. Att ivra för fred jämsställs därmed i det närmaste med att förråda staten.

Trots detta är segern i riksdagen inte given. För kriget röstar åtta riksråd. Emot röstar sju. Kung Fredrik I har de avgörande två rösterna. Eftersom informationen som förmedlas till honom inte är fullständig så röstar han för kriget.

Den officiella krigsförklaringen kommer i Juli 1741. Orsaken förklaras bland annat vara "det ryska hovets uppförande". Dessutom anger sekreta utskottet att avsikten med kriget är "att återställa jämvikten" i nordens. Så påbörjas det mest ogenomtänkta och sämst planerade kriget i Sveriges historia. Det finns ingen egentlig krigsledning, och kriget sköts av en åttamannakommision som har rätt att besluta om trupper, förnödenheter och material, utan att rådfråga de inblandade.

Kriget går illa redan från start. I augusti 1741 intar ryssarna fästningen i Villmanstrand och segrar över de svenska förstärkningstrupperna. Sverige får lite respit då ryska prinsessan Elisabeth kröns till kejsarinna, men redan våren 1742 bryter Ryssland vapenvilan. Kejsarinnan förklarar att målet är att uppnå ett självständigt Finland, under ryskt beskydd.

Det hela görs inte bättre av att disciplinen under kriget är bedrövlig i de svenska leden. Soldaterna deserterar i drovor och flera officerare återvänder till Stockholm för att delta i riksdagen trots stränga förbud. 1742 kapitulerar svenskarna i Helsingfors. Svenska hären är tvungen att utrymma Finland och överge alla förråd. Hela Finland är i ryska händer.

Kompaniet som försvann

Under Ryska kriget, strax efter att fästningen i Villmanstrand har fallit, kommer rapporter ifrån fronten om ett saknat kompani. Kompaniet skulle ansluta till de svenska hjälpstyrkorna, men mannarna kom aldrig fram till det avsedda målet. En spaningstrupp sänds ut för att undersöka vad som kan ha hänt, men de har ingen framgång i sina eftersökningar.

Man antar i Stockholm att samtliga soldater deserterat. Två månader senare återfinns fyra av de soldater som ingått i kompaniet. Samtliga är mer eller mindre galna, och kan inte svara på frågor om var resterande soldater finns.

Soldaterna avrättas som desertörer i Åbo, och kompaniet nämns inte mer, vare sig i riksdagsrapporter eller i de svenska leden.

De svenska befälhavarna som lett härarna i det katastrofala kriget kallas hem till Stockholm. Både Bruddenbrock och Lewenhaupt ställs inför rätta. De får ta skulden för det nesliga nederlaget och avrättas 1743. Samma år sluter Sverige fred med Ryssland i Åbo. Sverige får avträda ett litet landområde i sydöstra Finland till Ryssland. Regeringen får dessutom lova att tronföljaren efter Fredrik I skall bli Adolf Fredrik av Holstein-Gottorp.

Efterdyningarna av kriget är dock kännbara flera år efter att freden slutits. Spänningen mellan Danmark och Sverige är så hög att hattpartiet ber Ryssland om hjälp med truppförstärkningar. 10,000 man förskansas i Södermanland och

Östergötland, något som inte uppskattas bland lokalbefolkningen. Ersättningen är dålig för de med ryska inneboende, och det är ofta slagsmål mellan ryssar och svenskar.

Droppen är dock de ryska politikernas påtryckningar på Sverige. Man behandlar landet som ett ryskt lydrike, och svenska regeringen befarar en statskupp. Ryska sändebudet von Korff lägger sig i nästan samtliga riksangelägenheter, och mösspolitikerna i regeringen tar glatt emot alla mutor som bjuds. 1744 får de ryska trupperna bege sig hemåt igen.

Suomenlinna

1748 inleds arbetet på Suomenlinna – Sveaborgs fästning i Helsingfors. Byggleddare är överstelöjtnant Augustin Ehrensvärd, som efter det katastrofala ryska kriget får i uppdrag att förstärka Sveriges försvar i Finland. Ehrensvärd väljer att förlägga Sveaborg på Vargskär strax utanför Helsingfors, eftersom kusten enligt honom är det Finska försvarets svagaste punkt.

Över sextusen indelta finska soldater spenderar 33 år på att färdigställa fästningen, men på grund av politik och ekonomiska besvär blir fästningen aldrig riktigt färdig. Fästningen har vallar, lagerlokaler, bostäder, administrationshus, kyrka, sjukhus och parker. Nöjeslivet i fredstid är mer blomstrande än det man finner i Helsingfors. Suomenlinna har också en avancerad dockanläggning för fartygsreparationer och är en av de modernaste kustbefästningarna under 1700-talet. 1764 byggdes den första skärgårdsfregatten på Sveaborg under skeppsbyggmästare Fredrik Henrik af Chapmans ledning.

Fästningen kostar staten 8.5 miljoner daler silvermynt, nästan en tredjedel av statskassan. De flesta fonderna till bygget kommer av franska subsidier. Fästningen är hem åt åtskilliga hemliga sällskap, bland annat Valhallasällskapet som är en gren av den finska frimurarorden.

Handen i Tattarmossen

1758 återfinns en hand i Tattarmossen utanför Helsingfors. Efter en genomsökning av området hittar man ytterligare kroppsdelar, som verkar ha styckats på ett ritualistiskt manér. Frimurarorden misstänks för brotten, men inga direkta bevis finns.

Valhallasällskapet

Valhallasällskapet är en gren av den finska frimurarlogen som bildas i Stockholm 1756. Sällskapet håller till ute på Sveaborgs fästning. Sällskapet består av officerare, jurister och tjänstemän, och deras inflytande på politiken som förs i Finland är påtaglig.

Pommerska kriget

Hattregeringens andra försök till återerövring av förlorat territorie sker under sjuårskriget 1756 – 1763. De franska sändebuden i Sverige lyckas övertala Sverige att alliera sig med Frankrike och gå i krig mot Preussen 1757. Bakom beslutet ligger inte bara franska påtryckningar. Man drömmer fortfarande om att återta de nordtyska områdena som gått förlorade i frederna efter Skånska och Nordiska kriget. Hattarna vill också klämma åt Drottning Lovisa Ulrika, vars bror Fredrik II av Preussen ansågs ha stött sin syster under hennes försök till revolution.

Hattarnas ekonomiska politik är även den ett skäl till att man vill gå i krig. Om man lyckas dra in pengar till den svenska kassan genom krigsbyten så kanske man kan undvika att reta upp svenska folket. Hattarna har nämligen varit minst sagt vårdslösa med statskassan.

Von Höpkens Krig

Pommerska krigets huvudorsak är den bok som Fredrik II av Preussen sägs ha i sin ägo, den bok Karl den XII sågs konsultera vid ett flertal tillfällen, och som försvann strax innan belägringen av Fredrikshald. Von Höpken är medveten om att boken gör Fredrik II i det närmaste osårbar, men han är ändå villig att riskera allt för att få tag på den. När Hamilton misslyckas i sitt första tåg mot Berlin blir von Höpken ursinnig.

Kärnan i svenska armén, de indelta soldaterna, har vare sig träning eller krigserfarenhet. Karolinerveteraner finns fortfarande kvar, men de flesta är ålderstigna, och de officerare som efterträder dem är klen försedda med krigserfarenheter. Statens finanser är kaotiska och man har ingen kompetent krigsledning.

För att initiativet inte skall framstå som en hattmanöver tillsätter man mösspolitikern och karolinerveteranen Mattias Alexander von Ungern-Stenberg som överbefälhavare. Han är vid tillträdet sjuklig och hans erfarenhet av krig är begränsad till politik.

Eftersom von Ungern-Stenberg dricker brunn och inte kan ta befäl över styrkorna, får generallöjtnant Jakob Albrekt von Lantinghausen stiga in som vikarie. Lantinghausen har militär erfarenhet och han är även en god organisatör. Emot sig har han hattregeringens dåliga organisation.

Utrustningen som skeppas med soldaterna till Pommern är av bedrövlig kvalitet. De flesta förnödenheterna har tillverkats av hattregeringens affärsbekanta, som har lagt mer tid på att räkna pengar än att kontrollera kvalitet. Resultatet är gevär vars pipor spricker när de avfyras, för stora kulor som måste gjutas om för att passa loppen, värjor som bryts vid första stöten och harnesk som är för små.

Hästarna som skeppas med kavalleristerna är i dåligt skick och många av dem måste avlivas eller dör på överresan. Till råga på allt har skeppen lastats fel. Trots dessa motgångar lyckas Lantinghausen skrapa ihop en armé, men det är en eländig sådan. Första slaget kommer som en chock för hattregeringen. Svenskarna får dra sig tillbaka till det befästa Stralsund. Preussarna anfaller och omringar svenskarna, som får stanna i Stralsund under vintern. Ungern-Stenberg ersätts med Gustav Fredrik von Rosen av den nu panikslagna hattregeringen.

Svenska armén är i dåligt skick. Över tretusen man ligger sjuka i magåkommor och de enda läkarna som finns på plats är utbildade pojkar. Von Rosen stannar inte länge som överbefälhavare. Han avgår till våren. I juni kommer ryssarna till Sveriges undsättning genom sin invasion av Pommern. Preussarna ger sig av och den svenska armén kan åter röra sig fritt.

Von Rosen efterträds av Gustav David Hamilton som gör sitt bästa med det han har. Han är vid ett tillfälle nära Berlin, men preussiska styrkor i samarbete med österrikiska arméförband driver tillbaka den svenska offensiven. Hamilton får för detta ta emot mängder av ovet från kanslipresident von Höpken, något han inte kan tåla. Hamilton säger upp sig som ÖB och åker hem till Sverige igen.

Nu är det Lantinghausens tur att försöka sig på ÖB-posten. Han har ju erfarenhet sedan tidigare. Lantinghausen kan emellertid inte göra så mycket mer än sina företrädare. Kriget går i vågor. På vår och sommar går svenskarna in i Preussen, och på höst och vinter måste de dra sig tillbaka till Stralsund. De svenska framgångarna i Pommern är få och med långt mellanrum. Carl Fredrik Pechlin lyckas landstiga på Rügen och befästa Wolgast. Fredrik Axel von Fersen stormar Svinemünde, samtidigt som finska Wilhelm Carpelan lyckas ta sig in i Stettiner Haff och förstöra Preussens nybyggda galärer. Resultatet blir att staden Wollin faller i svenska händer.

Trots dessa segrar, som innebär bättre övervintringsförhållanden för svenska armén, går kriget inte bra. Svenska regeringen är tvungen att sammankalla riksdagen 1760 på grund av rikets usla ekonomi. Riksdagen drar återigen hem större delen av officerarna från fältet. Lantinghausen avgår i protest och efterträds av Augustin Ehrensvärd. Ehrensvärds största insats i

kriget blir att tillsätta major Jacob Magnus Sprengtporten för en frikår till fots och häst. Sprengtporten är duglig, och hans största bragd är att med frikåren driva tillbaka en avsevärt större fiendestyrka vid Neuensund.

1762 avlider Kejsarinnan Elisabeth och efterträds av tsar Peter III som är en stor beundrare av Fredrik II. Han inleder fredsförhandlingar med Preussen och Svenska regeringen är inte sen att följa efter. Resultatet blir – ingen förändring. Gränserna är desamma som innan kriget, och Sverige är avsevärt mycket fattigare. Den största vinsten är potatis som de återvändande trupperna har med sig och planterar. Förlusten är ca 30.000 män och 62 miljoner daler silvermynt.

Städer och Administration

Sverige består numera av Sverige, Storfurstendömet Finland (under svenskt styre) och svenska Pommern med städerna Wismar, Greifswald och Stralsund. Sverige är en monarki, men styret av landet sköts av regering och riksdag. Sverige är ingen demokrati, stora delar av befolkningen har ingen rösträtt, men trots detta är Sverige ett av de land i Europa med störst folkrepresentation.

Regeringen är sammansatt av de fyra olika stånden, Adelsståndet (höglovliga ridderskapet och adeln) som består av samtliga adelsfamiljers huvudmän. Adeln är helt klart överrepresenterad i rikets styre. De har drygt 1200 möjliga riksdagsmän. I regel är kanske en fjärdedel närvarande. Ofta skickar huvudmännen med fullmakter med de som deltar. Adeln får ingen ersättning för sitt deltagande i riksdagen, men det finns ändå ingen brist på representanter.

Borgarståndet (vällovliga borgarståndet) består av burskapsägande borgare och magistratspersoner. Endast dessa har tillåtelse att inom sin egen krets välja de drygt 80 riksdagsmän som representeradeståndet i Riksdagen. En borgare väljs från var stad att representera. Ibland går städerna samman om en gemensam riksdagsman, eftersom valkretsen betalar uppehälle för den valde.

Prästeståndet (högvärdiga prästeståndet) representeras av de självskrivna biskoparna och superintendenterna. Utöver dem kan även stiftens kyrkoherdar och kaplaner väljas.

Riksdagsmännen väljs utefter vilket stift de representerar, och prästerskapet har ca 50 platser i riksdagen. Valkretsen betalar uppehälle för den utvalda riksdagsmannen.

Bondeståndet (hedervärda bondeståndet) är härandets skatte- och kronobönder. Bland dessa väljs för det mesta de mest ansedda – nämndemän, rusthållare, storbönder. Varje socken väljer ut en elektor vilken sedan slutför valet inför häradshövdingen. Eftersom väljarna i häradet betalar för sin riksdagsman är det inte ovanligt att fler häraden enas om en gemensam representant. Bönderna har ca 150 riksdagsmän i riksdagen.

Riksdagen sammanträder ungefär en gång vart tredje år. Det är då man väljer medlemmar till de olika utskotten som sköter landets styre mellan riksdagarna.

Att muta en riksdagsman

Mutor och påtryckningar är mycket vanliga, eftersom riksdagsmännen har en erbarmilgt dålig lön. Man såg det nästan som normalt att ta emot pengar från utländska sändebud i utbyte mot en röst på rätt ställe.

Regeringens uppbyggnad

1719 till 1720 pågår arbetet att skriva en ny författning. En orsak till nyskrivandet var det enväld under Karl XII som nyss avslutats. Regeringen är angelägen om att fördela makten i hopp om att en liknande situation aldrig återuppstår. I och med att Karl XII dör utan legitim arvinge kan regeringen genomdriva förändringarna. Tronföljden är osäker och Ulrika Eleonora som är en av de möjliga tronföljarna är villig att göra eftergifter i sin maktposition för att bestiga tronen.

I författningen stadgas det att kungen skall styra riket med "råds råde", det vill säga med ett riksråd vid sidan. Riksrådet har alltså makten, eftersom var och en av rådsherrarna har en röst, medan kungen besitter två, samt utslagsröst. Riksråden tillsätts förvisso av kungen, men det är de tre högre stånderna som ger förslag på vilka dessa skall vara.

Riksdagen har hela lagstiftnings- och beskattningsmakten. Det här gör att riksdagen, och sekreta utskottet, hamnar i Sveriges politiska centrum.

Sekreta Utskottet

Sekreta utskottet bildas 1627 och är främst ett rådgivande utskott i utrikesfrågor, men under tidsperioden har det större makt än så. Militära frågor, statskassa och riksstat, samt alla frågor som är av känslig natur skall avgöras i sekretä utskottet. Eftersom utskottet har all makt gällande statsbudget och revision har det även all möjlighet i världen att hemlighålla den faktiska statsskulden från resten av riksdagen och riket, något som görs vid upprepade tillfällen.

Censur och tryck

Innan tidningar och böcker ges ut skall de granskas av en censor. Tryckfrihet finns inte. Det kan mycket väl hända att styrande politiker tar illa upp om deras skrivna alster på något sätt kritiserats. Det är farligt att vara oppositionell i politiska frågor, och man får inte heller ifrågasätta kyrkan.

Anders Drake, en göteborgsk affärsman, blir dömd till ett långt fängelsestraff för att offentligt ha kritiserat riksdagen och det rådande hattpartiet. Av den anledningen är samtliga skrifter som ges ut tämligen slätstrukna. Man vill inte förarga de styrande.

Ordnar och sällskap i Sverige

Förutom de många akademierna som bildas, så blomstrar även ordenssällskapen i Sverige under tidsperioden. I slutna cirklar och med högtidliga ceremonier utövas de ofta allmännyttiga syften orden avser att främja.

Alla ordnar är naturligtvis inte välvilliga. I källare, vindsvåningar och salonger samlas också de som inget hellre vill än att sprida kaos över landet.

Stora Daldansen

I maj 1743 börjar bönder och soldater ut dalregementet att marschera mot Stockholm i protest mot det onödiga och dyra kriget som har försatt Sverige i en mycket dålig ekonomisk situation. Skatterna ökar trots dåliga skördar, och bönderna är skyldiga att utrusta och livnära sina soldater. Men i maj 1743 har man fått nog.

Till en början är det några tusen bönder och ett hundratal soldater som börjar marschera, men allt eftersom ansluter fler och fler till marschen. Riksråden väntar oroligt på besked ifrån Finland om de inledda fredsförhandlingarna, och medan man väntar ställer man Lewenhaupt och Bruddenbrock inför rätta i hopp om att detta skall avleda uppmärksamheten från regeringens inblandning i fiaskot. Dalbönderna vill ha svar på sina frågor. Vem är ansvarig? Varför stupar så många av deras soldater? Varför straffas inte de ansvariga officerarna och politikerna?

Bönderna har dessutom fått nog av politikerväldet. Man vill återinföra den starka kungamakten, för som Sverige styrs nu så anser bönderna att det finns "för många kungar". Stämningen i landet är minst sagt spänd. Rysskräcken är minst lika stor som missnöjet med Svea Rikes styre.

Ledare för dalkarlarna är brukshållaren Gustav Schedin tillsammans med Wilhelm Gustav Wrangel af Fall, som agerar som Schedins militära rådgivare. Schedin och Wrangel går i spetsen för den bondearmé som 11 juni tågar emot Stockholm från Falun. I Falun har man samlat styrkorna och kommunicerat sina krav till regeringen.

Varje dag marschen fortgår sluter sig nya bönder till tåget. Riksrådet och kungen försöker desperat hitta en lösning innan den nu 5000 man starka samlingen når Stockholm. Adeln är villig att ta till vapen för att kväsa upproret - inbördeskrig hotar runt hörnet.

Dock bestäms det att istället för en armé skall man skicka en förhandlingsdelegation med representanter från samtliga stånd att möta bondehären innan den tågar in i huvudstaden. I delegationen ingår Carl Henrik Wrangel, Jacob Benzelius, Jan Eriksson, Per Carlsson och Jöns Persson.

Rättegångarna mot Lewenhaupt och Bruddenbrock snabbas också på. Samma dag som den olycksalige Bruddenbrock får ta emot sin dödsdom accepterar sekreta utskottet den danska kronprinsen som tronföljare. Det här valet är inte populärt. Adeln beklagar sig högljutt och många hotar att lämna Sverige om en dansk sitter på tronen.

Riksdagens delegation möter bönderna i Sala den 13 juni. Delegationen sätter sig för att tala med bönderna som representerades av Gustav Wrangel, Schedin, Bältar-Johan Johansson, Carl Mårtensson Linnman och Skinnar-Per Anderson. Man har posterat vakter vid dörrarna och delegationen från Stockholm var i princip fångar i Sala.

Förhandlingarna strandar omedelbart. Bönderna avser att återupprätta kungaväldet och det skall man göra genom att få en dansk kung. Man vill också ha svar på tal angående vad som egentligen hänt i ryska kriget och hur det kunnat gå så fel. Delegationen från Stockholm får återvända och bönderna tågar vidare till regeringens stigande panik.

Stadsstyrelsen skickar en delegation med proviant för att försöka hejda bönderna vid Stäket. Riksdagen skickar även de en ny delegation, och truppansamlingen som påbörjats i Stockholm fortsätter. Man vill i Riksdagen försäkra sig om att pöbeln inte skall göra gemensam sak med bönderna och göra uppror de med. Man förbjuder dessutom privata sammankomster av fruktan att även Stockholmare skall delta i revolten.

I Åbo har man gått igenom en mindre pårs. Förhandlingarna med ryssarna har strandat vid ett tillfälle, men den svenska chefsförhandlaren Cedercreuz har bluffat stort och övertygat ryssarna om att om fördraget inte skrivs på, så skall man godta den danske prinsen. Ryssarna faller stenhårt för bluffen, och klockan ett på natten den 17/6 kommer man överens. Fördraget skrivs på och rusas med ilfart med två olika kurirer mot Sverige. Det är bara fem dagar kvar till tronarvingevalet.

Delegationerna från Stockholm möter bönderna vid Stäket, men den upproriska bondearmén vill inte röra maten, man tror att den är förgiftad. Istället för att hindra marschen får delegationen från riksdagen med sig en lista på krav till regeringen. I korthet vill man veta varför tronföljarvalet tar sådan tid och varför den danske prinsen inte har valts än, som utlovat. De vill också få bekräftat att befälhavarna som lett Sverige i kriget blivit bestraffade, hur kriget överhuvudtaget kunde ha hänt, vad och vem som orsakat det och hur kriget har förts. De kräver också en dom mot alla skyldiga. De förklarar att de inte har några intentioner att stanna vid Stäket, de tänker fortsätta till Stockholm, men lovar samtidigt att uppföra sig.

20 juni når förtrupperna Stockholms portar. Panik bryter ut bland Stockholms ledande politiker. Kungen kallar in drabantkåren för att vakta kungahuset och många makthavare flyr staden, ledda av riksrådet Carl Gustav Tessin, Fredrik Gyllenborg, Carl Fredrik Scheffer och Anders Johan von Höpken. En del av de flyende riksdagspolitikerna stannar inte förrän de har nått Ystad.

För att förhindra ett blodbad tar den nu 67 år gamle kungen beslutet att själv möta och tala med bönderna. Man har dessutom dagen innan tagit emot de påskrivna dokumenten från von Lingen, så man är inte fullt så panikslagna längre.

Kung Fredrik I talar till bönderna - på tyska, eftersom han inte talar svenska - och hans riksråd Åkerhielm översätter. Han skäller ut bönderna för den störning som har uppstått i samband med deras marsch, förklarar att fredsfördraget är påskrivet och att han lätt kan använda våld för att skingra bönderna, men att han istället önskar att de stannar där de är, medan han talar med utvalda representanter för bönderna. Till massans stora irritation lovar Schedin och övriga ledare att resten skall stanna medan de följer med för att förhandla i Stockholm.

Det hela står och väger redan här. Lagercranz erbjuder sig att anfälla bondehoppen, men kungen vägrar höra talas om det. Istället tar man med sig de utvalda bondedelegaterna till Stockholm och lämnar de upprörda upprorsmakarna kvar.

Väl i Stockholm får bondedelegationen träffa de kvarvarande riksråden och politikerna. Man har ett möte där det mesta, förutom tronföljarfrågan, reds ut. Under tiden piskas stämningen i bondeleden upp ytterligare. Trots löften och order börjar bondehären att marschera mot staden, rakt igenom militärens postering. Med sig får de fyra kanoner som stått uppställda som skydd för staden.

Bönderna väller in i Stockholm, ledda av Vingalen som är på örat. Nu skall man "rensa ogräs" i stadens ledning. Stora delar av hären gör halt vid Norrmalmstorg (G.A:s Torg) medan några fortsätter fram till Stortorget i Gamla Stan.

Bönderna har nu ett militärt övertag i Stockholm. Befolkningen i staden sympatiserar med dem och de kan tvinga regeringen att gå med på samtliga deras krav. Men det blir ingen revolution. Man har ingen stark ledare och det råder ingen enighet i leden. Nästa dag skiftar maktbalansen igen. Tolv av flottans galärer anlöper Skeppsholmen med sextusen man ombord.

Den 22 juni 1743 träffas bondeledarna igen på Svartmansgatan där de har slagit upp sitt högkvarter. Man läser upp en skrivelse från regeringen som varnar för de följder som skall komma om man inte håller det man lovat i Åbo. Bönderna vill inte ge sig. En undersökningskommission måste inom åtta dagar klargöra vilka politiker som ansvarade för kriget mot Ryssland. De dömda befälhavarna Bruddenbrock och Lewenhaupt måste omedelbart avrättas och samtliga ansvariga militärer måste ställas inför rätta.

En överenskommelse mellan regeringen och bönderna nås, men Schedin har inte längre något inflytande över sina upproriska bönder. Tålmodet är slut på båda sidor och vid tretiden skickar man ut härolder för att läsa upp en kungörelse där man uppmanar bönderna att lägga ner vapen och tåga ut ur Stockholm. Alla som lyder skall benådas och slippa straff, medan de som stannar skall betraktas som förrädare och riksfienter.

Bönderna tar inte uppmaningen på allvar. Armén ger sig in bland folkhavet och vid Jakobs kyrka börjar blodbadet på Gustav Adolfs Torg. En av bondehärens kanoner avlossas mot kavalleriet och kavalleristerna svarar med att skjuta kanonjären. Bönderna avancerar och armén omsluter dem. Bönderna skjuter vilt omkring sig och kavalleri och infanteri gör detsamma. Det blir en massaker. Minst 140 bönder dör i upproret och flera hundra såras. 3500 av de bönder som tagits till fånga förhörs. Ytterligare ett hundratal av fångarna dör under fångenskapen och man beräknar i efterhand att runt 400 bönder dör i upproret allt som allt. Dagen efter, torsdagen den 23 juni 1743, väljer ständerna Adolf Fredrik av Holstein-Gottorp till tronföljare.

Drottningens Statskupp

Lovisa Ulrika är en kvinna med mycket egen vilja och en stark intelligens. Och eftersom hon uppfostrats vid ett enväldigt hov har hon mycket svårt att finna sig i de förödmjukelser hon tycker sig ha utsatts för av Hattpartiet. När hattarna vill lägga sig i hur hon uppfostrar sina söner har hon fått nog.

Hon bildar omkring sig en politisk gruppering som hon kallar hovpartiet som har som mål att öka kungamakten. Drottningen planerar helt sonika en kupp för att få fram en författningsändring. För att samla ihop pengar till sina ränker försöker hon pantsätta sina juveler i Berlin. Hon skickar juvelerna med Johan Puke som beger sig till drottningens bror, August Vilhelm. August Vilhelm försöker pantsätta dem, men använder sig ovetande av samma bankir som sköter de franska transaktionerna till hattregeringen. Regeringen får reda på att juvelerna är borta, dels av den franska ambassadören, och dels av drottningens egen kammarfröken. Sekreta utskottet kräver genast att få inventera kronjuvelerna.

Kungen som vägrar kupp

Vid ett flertal tillfällen vill Lovisa Ulrika att Adolf Fredrik skall visa framfötterna och ta lite egna initiativ, men hon lyckas aldrig riktigt lyfta kungen ur hans apati. Hon hotar, bönar och ber, men hennes make vägrar befatta sig med kuppen. Det är först när flera av deras nära vänner avrättats som Adolf Fredrik kommer till sans. Han säger sig ha minnesluckor och har svårt att redogöra för sina förehavanden när Lovisa Ulrika inte varit med honom.

Lovisa Ulrika misstänker falskspel och vidtar åtgärder för att skydda sin make, som efter den misslyckade kuppen verkar ha återfått lite av sin egen drivkraft. Von Höpken är naturligtvis rasande över hennes tilltag.

Lovisa Ulrika räddas från en inventering av att hennes make, Adolf Fredrik, plötsligt blir svårt sjuk av en halsböld, och av hänsyn till honom skjuter man upp inventeringen. Under tiden försöker drottningen desperat att få tillbaka sina juveler.

När hattarnas nya tidning Riksdags-Tidningar kom ut den 18 juni finns alla detaljer och all brevväxling om de försvunna juvelerna i den. Lovisa Ulrika och hennes kuppsammansvurna får panik och sätter genast igång med sina förberedelser. Planerna går fel. En av de insvurna, Ernst Angel, bestämmer på egen hand att han skall sätta fart på kuppen, trots att förberedelserna ännu inte är klara. Kuppen misslyckas, och riksdagen är medveten om planerna, eftersom Angel pratat vitt och brett över hela Stockholm om vad som komma skall.

Dagarna och veckorna efter häktas ett flertal av hovpartiets medlemmar. De torteras tills dess att de bekänner sina upproriska planer, och åtta personer döms till döden. Ständerna antar riksakten 1756 som deklarerar att ett nytt kupp försök kommer att leda till avsättning för kungaparet.

De som avrättas är Gustav Jacob Horn, Erik Brahe, Johan Puke, Magnus Stålsvärd, Gabriel Mozelius, Per Christernin, Israel Escholin och Ernst Angel. Många fler straffas hårt för sin inblandning i den misslyckade kuppen, och Riksdags-Tidningar ger ut ett nummer där samtliga förrädare namnges.

Stockholm - Stolta Stad

Stockholm är huvudstaden i Sverige, landets maktcentra och politiska brännpunkt. Här sker de mest omvälvande politiska händelserna under tidsperioden. Det är även Sveriges kulturella center.

Stockholm under tidsperioden har en befolkning på ca 70.000 invånare, med en del variationer. Som lägst bor 45.000 personer i Stockholm.

Stadsarkitektur

Stadsarkitekt i Stockholm är Johan Eberhard Carlberg. Han sitter vid den posten mellan 1727 och 1773, och han har järnkoll på vilka nybyggnationer som får ske och hur de regleras. Under Carlberg får staden en ljusare färgskala, det är med 1736 års byggordning förbjudet att bygga i trä. Syftet är att minska brandfarligheten och ge staden ett vackert ansikte utåt. Färgskalorna är hårt efterhållna. Det skall vara ljusa färger, föredragsvis gult, som pyntar de raka fasaderna. Borta är barockens tunga utsmyckningar och statyer. Istället ger man plats för en lättare och renare arkitektur.

Riddarhustorget är stadens hjärta. Här finns de mest besökta kaffehusen och vinstugorna, och här ligger de bästa butikerna med det senaste modet, bland andra Cathuns tygbod och Rörstrands porslinbod. Här finns också tryckerier för böcker, tidningar och flygblad. Skeppsbron är navet för näringslivet. Här finns ståtliga affärsbyggnader där den dagliga handeln sköts.

I trädgårdslandet

Varje hushåll, litet eller stort, på landet eller i staden, bemödar sig om att anlägga en köksträdgård. För det mesta är det nyttoväxter som odlades, örter är mindre vanligt och förekommer oftare i prästgårdar och klostergårdar eller hos läkekunniga odlare.

Renhållning

I stadens kärna, som centreras runt slottet och Norrmalmstorg, är renhållningen åtminstone passabel. På andra ställen runt om i staden är det sämre. Fastighetsägarna är tvungna att hålla rent framför sina egna dörrar, men ofta gör de det genom att sopa avfallet åt sidan till grannarna. Särskilt illa är det i gamla stan, där stanken är påtaglig under sommarmånaderna. Myndigheterna försöker reglera smutsen med förordningar och entreprenörer, men avfallet dumpas vid stränderna. Det är först under Gustav III:s tid, i slutet på 1700-talet som Carlbergs gedigna grundarbete resulterar i en renare och snyggare stad.

Bränderna i Stockholm

Klara brand 1751 och Maria brand 1759 är förödande för staden. I juni 1751 slipper elden lös i Klarakvarteret. Klara kyrka och 200 hus i nedre Norrmalm förstörs. Branden börjar i färgeriet Blå Hand vid Mäster Samuels gränd. Klara kyrka antändes, kyrkans koppartak smälter och valven rasar in.

1759 är det dags igen i Söder. Elden kommer lös på eftermiddagen hos en fiskhandlare i Besvärbacken. Maria kyrkas torn antänds och kyrkan skadas svårt. 300 hus i trakten brinner ner.

Nattvakten

Under natten patrullerar brandvakten och ropar varje timme vad klockan är slagen. Tornväktaren blåser varje timme i horn eller lur och om elden kommer lös skall han även klämta i eldklockan och skicka ut brandsignaler.

En ramsa som ständigt hörs på nätterna i Stockholm är följande:

“Guds härliga, milda och mäktiga hand
bevare vår stad för eld och brand!”

Coffehusen

Kaffestugorna eller coffehusen är ganska fåtaliga om man jämför med krogarna, men ett tjugotal finns ändå i Stockholm. Man dricker både kaffe och sprit på kaffehusen. Kaffet är förbjudet då och då mellan 1756 fram till 1800-talet. Det här beror på regeringens önskan att återställa handelsbalansen i landet.

Normalt sett är det bara män som går på krog och kaffehus, kvinnor är inte välkomna. Där sitter männen från middagstid till 10-tiden på kvällen och diskuterar politik, läser tidningar, röker pipa och äter kvällsmat.

Reissens Coffehus

Reissens Coffehus öppnas av kaffeskänken Fredrik Reiss i mitten på 1700-talet. Han dör tämligen snart efter att huset öppnat, men hans änka Catharina Reiss tar över och driver huset vidare. Huset ligger på Skeppsbron och är ett välbesökt etablisseman. Här kan man diskutera politik (men inte för högljutt) träffa liksinnade och även få sig lite mer esoteriska nyheter till livs.

Kroglivet

Det finns närmare 700 krogar i Stockholm. Ibland dem Lokatten, en sjömanskrog i Stadsgården, Riga, Stjernen och Gyllene Freden på Österlånggatan, Gyllene Hoppet vid Riddarhustorget, Tre Remmare vid Regeringsgatan, Pelikan i Brunnsbacken vid Södermalmstorg, Förgyllda Draken på Hornsgatan, Thermopolium Boreale vid Storkyrkobrinken, Terra Nova i Gaffelgränd, Wismar i Kolmätargränd, Krypinn vid Järntorget med flera. De flesta krogarna är små enkla ställen med en skänk, några bord och tillhörande stolar.

Man kan med största sannolikhet få kredit på krogen, speciellt om man är av lite förnämre börd, eftersom krogarna slåss om de rika och välborna kunderna. Öppningstiderna var reglerade av myndigheterna. På vintern stängde krogarna klockan nio på kvällen, och på sommaren klockan tio.

Kroginnehavarna är tvungna att skriva på en krogsedel där de lovar att hålla på ordning och anständighet. Samtliga krogar är förbjudna att tillåta kort- och tärningsspel, och gör man det kan man anmälas. Att hålla krog med utskänkning är en löneförmån och kan utdelas istället för pension.

Stigs Källare

I en liten gränd strax bakom storkyrkan i gamla stan i Stockholm ligger Stigs källare. Lokalen tillhör en mindre nogräknad adelsman som mot månatlig "betalning" hyr ut den lilla källaren till Stig Grönkvist, ölförsäljare, brännvinskännare och kaffekonstnär.

Hos Stig kan man inte bara avsmaka hembryggt öl, hembränt brännvin och andra stärkande drycker utan även det bäst bryggda kaffet i Stockholm. Stigs källare är dessutom tillhåll för en hoper av Stockholms lägre adel, och specifikt för sällskap som diskuterar Linnés exkursioner in i det dolda, samt von Höpkens brava experiment med det kungliga överhuvudet. Vill man höra det senaste ockulta skvallret i Stockholm tar man sig med andra ord med fördel till Stig och hans lilla krypin.

Det är en liten och fuktig lokal, målad med vitt kalk och försedd med ett antal spegellampetter på väggarna som återger det sotiga skenet av talgdankar. I rummet finns en hörnskänk med pump och handfatm en otrolig lyx. Dessutom står uppställt en rad olika bord och stolar. I innersta hörnet mitt emot skänken finns en stoppad soffa och stolar där adelsmännen brukar hålla sitt hov om lördagsaftnarna. Stig själv är en magerlagd liten senig man som med stor koncentration och tungan stickande ur mungipan brygger det dyrbara kaffet på den lilla kaminen som står mitt i rummet.

Nattlivet

Natten i Stockholm tillhör fortfarande busar och tjuvar. Trots förordnandet som införs 1749, så är stadens nattbelysning fortfarande såpass dålig att ärligt folk inte ger sig ut på gatorna efter mörkrets inbrott.

Gatulyktorna som enligt förordning skall sättas upp med trettio stegs avstånd av husägarna kallas vargögon efter det skumma ljus de sprider. Är man ute på natten kan man räkna med att bli arresterad, förutsatt att man inte har en mycket god anledning att smyga runt på de becksvarta gatorna. Bara tjuvar och skurkar rör sig ute om nätterna, hederligt folk håller sig hemma.

Göteborg

Göteborg var den täckaste stad bland alla i riket. Till storleken något mindre än Uppsala, nästan rund, omgiven och befästad av vallar och gravar, avdelad med grakter, det vill säga kanaler, som på ömse sidor hava gator. Lövträd är planterade på ömse sidor om kanalerna, så att denna stad mycket liknar Holländska städer [...] Taken äro av tegel och fönstren av engelskt eller franskt glas [...] staden är folkrik av handlande, militärer, främmande och folk som stöta till från hela landet - varav här är stor rullance, så att inbyggarna må väl och äga sköna samt vackert möblerade hus."

Carl von Linné

Göteborg är en befästningsstad som började byggas 1621. Den sista bastionen, Carolus XI Rex gjordes färdig i mitten på 1700-talet.

1746 bor ca 10.000 innevånare i staden innanför den trånga muren. Varje hushåll som har råd har minst en mjölkko, några grisar och höns eller gäss på bakgården. Ett stall för en häst ingår i de flesta fastigheterna. Det här bidrar till smutsen och stanken i staden.

De som inte har det så gott ställt att de har någonstans att bo får förlita sig till tiggeri. Det beräknas att ungefär var tionde person lever på tiggeri i staden. Andelen sjunker och stiger med landets övergripande ekonomi.

Renhållning

Göteborg lider som så många andra städer av bristfällig hygien, men bara fram till 1722. Efter det införs en sträng förordning för hur renhållningen skall skötas. Enligt biskop Benzelius är förordningen framgångsrik och de som kommer på besök i Göteborg kan njuta av en redig och ren stad.

Avfallet töms på pråmar som ligger förankrade vid Lilla Bommen. Dessa pråmar förs sedan ut till Hisingen där innehållet på dem används som gödsel.

Handel

Vill man införskaffa diverse varor och attiraljer för kroppen går man lämpligtvis till Stortorget. Här kan man köpa mat på den livliga torghandeln. Man kan också införskaffa diverse modeattiraljer, såsom peruk och hatt. Skomakare finns här också, i ett litet trähus på rådhusgården. På lilla torget kan man handla fisk av alla möjliga slag, och på Ekelundz-torget säljs det hästar.

Bröd och skådespel

Den multinationella blandningen av människor som kan påträffas i Göteborg lockar även diverse musikanter, gycklare, akrobater och andra taskspelare till staden. Ordinarie spektakeldagar är tisdagar och lördagar, men artisterna får vänta till efter klockan 6 på kvällen för att framföra sina konster. Man vill inte att arbetsdagen skall störas.

Branden 1746

Branden den 13 januari 1746 sågs vara orsakad av en duell mellan en göteborgare och en fransman.

Fransmannen är i Göteborg för att värva soldater, men staden har ännu inte värmt upp sitt sinne såpass mot Frankrike att det kan göras hur som helst. Brännvinet flödar, den franske majoren bjuder frikostigt för att få underskrifter på sitt värvningskontrakt. Brännvinet har inte önskad effekt. En av de närvarande göteborgarna drar sin värja och utmanar fransmannen på duell.

Duellen börjar på stora torget (G.A. Torg) och är snart i rörelse över Lejonbron. På kajen (S:a Hamng.) avslutas duellen. Fransmannen sticker ner göteborgaren utanför stora Apotekets dörr. Fransmannen och hans underofficer tar till flykt. Dueller är inte tillåtna, och här spås det dessutom på med dråp. Det hela görs inte bättre av att den döde göteborgaren är son till stadens biskop, Georg Wallin.

Jakten på fransoserna tar fart. Först beger man sig till deras inkvartering hos gördelmakare Oberländer, som inte har en aning om vad det gäller när stadssoldaterna kommer på besök. Trots noggranna genomsökningar i hans fastighet kan man inte hitta den flyende majoren och hans kamrat. Jakten går vidare, och trots att Oberländer gärna vill delta vill milisen inte ha med honom i jakten. Man letar i flera timmar efter de försvunna fransmännen, som trots stängd port och vallgrav redan hunnit ut ur staden. Mitt i natten börjar Oberländers hus att brinna. Halmtaket är redan övertänt när elden upptäcks, och trots kylan sprids den i en rasande fart.

Brandslangarna blir igenslammade med is och de frivilliga som ställer upp vet inte hur sprutorna skall skötas. För att förhindra att branden sprider sig, river och spränger man intilliggande hus. Trots massiva insatser ryker Ostindiska Compagniets första hus med, och ute på Hisingen kan man se den ödesdigra synen då Tyska Församlingens kyrktorn faller i branden.

På morgonen när portarna åter öppnats och de som väntat oroligt utanför släpps in, ligger Göteborg i aska. Nordstan är nästan helt borta. I flera dagar får fältskärer, barberare och kloka gummor se till de olycksaliga som bränts eller förgiftats av rök. Apoteken är öppna dygnet runt, och olika medel mot brännskador får en strykande åtgång. Samtidigt som nyheten om branden når Stockholm föds Gustav III.

Oberländers hämnd

Gördelmakare Oberländer är övertygad om att någon av de soldater som besökt honom i jakten på fransoserna är att skylla för den brand som senare ödelägger uppemot tvåhundra hus och gör minst 1000 göteborgare hemlösa över en natt. Han vill till varje pris ha tag på den skyldige, och som en första ledtråd har han en klackring...

Branden 1758

Brand drabbar Nordstan återigen i Juni 1758. Kompanihusets ena flygelbyggnad brinner ner till grunden, och man får bygga upp hela huset på nytt. Lyckligtvis är det bara kompanibyggnaden som drabbas, de omkringliggande husen klarar sig med smärre skador. I branden går dock ett hundratal av Nordstans kåkar och bodar åt. För vissa familjer är detta den andra brandkatastrofen inom tolv år.

Sillfisket

Sillfisket i Göteborg och omkringliggande områden tar fart 1747, då sillen går till och stannar kvar. Under en lång period kan man nu fiska sill i oerhört stora mängder. Detta ger upphov till en blomstrande sillindustri. Man får utan kostnad bebygga kronans ägor i skärgården om man avser att ägna sig åt sillfiske. Det är inte bara sillfisket som får ett uppsving. Även tunnbindare, repslagare och segelmakare får en ökad efterfrågan på sina tjänster och varor.

Salt däremot blir en bristvara. Riksdagen beslutar att man inte får utnyttja mellanhänder för salthandeln. Svenska skepp skall själva skeppa saltet från produktionsländerna.

Det här beslutet ger upphov till en blomstrande saltsmugglingsverksamhet. Ofta ser myndigheterna åt sidan, då saltsmugglarna utför sitt värv. Man vet ju att saltet behövs.

Epidemier

1756 kommer en svår och enveten febersjukdom till Göteborg med Örlogseskadern. De sjuka sjömännen inkvarteras i Masthugget och Haga och sjukdomen får snart fotfäste. Man sätter bevakning på Karlsporten för att förhindra att sjukdomen sprider sig in till staden. Sjukdomen härjar under flera år runt skeppsvarv och hamnar i västra delen av staden.

Vattuskräck (rabies) är en annan vanligt förekommande sjukdom som härjar bland vildhundarna. 1757 görs en upprepning bland den sjuka hundpopulationen, men rabies är en ständigt återkommande och i allra högsta grad dödlig gäst i området runt Göteborg.

1762 kommer en smittsam fläckfeber parad med dysenteri till Göteborg med garnisonsmanskaper. Soldaterna som drabbas för smittan vidare till sina civila värdar och de två sjukdomarna beräknas ta flera hundra liv sinsemellan.

Smittkopporna är allerstädes närvarande, och kan knappast räknas som epidemi. Hotet finns där konstant, både i bakgrunden och som en påtaglig påminnelse i de överlevandes smittkoppariga hud. Dödstalen minskar dock under 1700-talets senare hälft tack vare variolationen som gör den behandlade immun.

Göteborgs Weko-Lista

Weko-Listan ges ut första gången 16:e december 1749 och slutar ges ut på slutet av 1757.

Weko-Listan innehåller lokala notiser och annonser. Redaktör är boktryckaren Johan Georg Lange. Tidningen läses först och främst av de enklare hantverkarna och handelsmännen, åtminstone i början av utgivningen.

Göteborgska Magasinet

Magasinet ges ut mellan 1759 och 1762, då den ändrar namn till Göteborgska Weckobladet, och även byter från Langes till Immanuel Smits tryckeri. Det fortgår i två år, men tidningens sjunkande kvalitet gör att man då återgår till Lange och sitt gamla namn. Rosén som varit redaktör får ge plats åt Gothenius.

Ostindiska Compagniet

Ostindiska Compagniet bildas 1731 av Henrik König i Stockholm. Han har fått rätt att i femtom år driva handel med alla hamnar öster om Godahoppsudden. Bolaget får in sina startpengar genom subskription. Minst 500 daler fick den betala som vill bli delägare i bolaget. Förutom König har Compagniet ytterligare tre delägare; Colin Campbell som nyligen blivit svensk medborgare, den franskättade Frans Bedoire och den unge göteborgsköpmannen Niclas Sahlgren.

Lasterna som återförs till Sverige är tullbefriade. Fartygen skall lämna och återvända till Sverige genom Göteborgs hamn, och varorna auktioneras ut vid återkomsten. Fartygen lastas i Sverige med järn, tjära och trävaror, samt allt annat som Sverige vid den här tiden har att exportera. Vapen och silver är dock förbjudet att föra ur landet. Kineserna är inte särskilt intresserade av den last man kan erbjuda, så man mellanlandar i Cadiz för att byta varorna ombord mot spanska silverpiastrar. Lyxvaror såsom klockor och liknande är dock uppskattat. En resa varar uppemot ett och ett halvt år, mestadelen av den tiden spenderar besättningen ombord.

Göteborg

Ostindiefararen Göteborg är ett av det Ostindiska Compagniets stoltaste skepp. När hon anlöper Göteborgs hamn slår dock katastrofen till. Skeppet går på grund strax utanför nya Älvsborgs fästning. Båten sjunker snabbt men tack vare kvicka insatser av nyfikna åskådare kan hela besättningen och stora delar av lasten räddas.

Det talas dock om en halvgalen besättningsman som klivit ombord på fartyget i Kanton. Hans profetior om död och elände har tagit hårt på besättningen under resan, men ju närmare Göteborg skeppet har kommit, desto lugnare verkar mannen ha blivit. Besättningen berättar om hur man hittat avskuret tågvirke, lagade hål som plötsligt sprungit läck igen och andra oförklarliga olyckor som hänt ombord på skeppets hemfärd. Sjömannen kan dock aldrig knytas till några av de här olyckorna. Vid grundgåendet är sjömannen spårlöst försvunnen från skeppet.

Fartygen är tungt bestyckade och har en marschfart på 6 - 8 knop. Man kan inte kryssa med dem, så det gäller att invänta rätt vindar. Med på skeppet har man förutom den reguljära besättningen och kaptenen, fältskär, präst och superkargörer. Officerarna ombord hämtas från svenska flottan och besättningen befrias från militärtjänst.

Lesses Lacklåda

Vid en av de många auktioner som hålls på Ostindiska Compagniet ses Cornelius Lesse, waterschout för Göteborgs Sjömanshus, i våldsamt gräl med Martin Williamson, ålderman för Göteborgs Bryggargille. Föremålet för deras konflikt är en liten till synes oansenlig lacklåda som förseglats med vax.

Lesse anklagar Williamson för att ha öppnat den och stulit innehållet innan auktionen gått av stapeln, och han säger sig ha bevis för att så har skett. Han vrålar också att det här skall kosta Williamson dyrt. Williamson verkar inte vara särskilt illa berörd av uppträdelsen, och han hörs senare mumla något om att det nog är Lesse som får se sig för och inte han. Lesse avlider strax därefter i en häftig feber.

Superkargörerna är med på resan som huvudansvariga. Redan nu har man ett enormt byråkratiskt redovisningssystem ombord, där allt bokförs. Superkargörerna är nästan alltid utan undantag finansiärer och sitter med i styrelsen för Ostindiska Compagniet. Det är också superkargörerna som är skyldiga att inhandlasamtliga varor när fartyget äntligen har anlöpt

hamnen i Kanton. Västerlänningar får vid den här tiden inte gå iland i Kina, så en avskild hamn i Kanton har skapats för att ta hand om köpmännen. Efter de ofta strapatsrika resorna återvänder de tungt lastade fartygen till Göteborgs hamn. Där lastas det kinesiska bytet av för att säljas vidare. Allt bokförs mycket noga.

Som en löneförmån får även besättningen ta med egna varor hem, som också säljs av på auktion. En sådan last kan förse sjömannen med uppemot 500 daler i vinst.

Grills och Williamsons opiumhåla

Johan Abraham Grill och Martin Williamson startar tillsammans en opiumhåla i en av Göteborgs stökigaste stadsdelar, Lilla Otterhällan. Grill förser Williamson med opium och Williamson anlitar en importerad oriental för att sköta affärerna.

Hit kan man gå för att få sig en fylla eller ett opiumrus, och Williamson håller noga koll på de göteborgsdignitärer som kommer och går i den lilla källarlokalen, givetvis utan att själv smutsa ner sina händer.

Livet Ombord

Livet ombord en ostindiefarare är ingen dans på rosor. Besättningen, undantaget superkargörer, kaptenen och specialister, är i tjänst mer eller mindre dygnet runt. Besättningen är indelad i vakter, styrbords och babords vakt. Dygnet är indelat i sex vakter, med pass om fyra timmar.

Första vakten	20 - 24	Hundvakten	24 - 04	Dagvakten	04 - 08
Förmiddagsvakten	08 - 12	Eftermiddagsvakten	12 - 16	Plattvakten	16 - 20

Mögel och ohyra är vanligt förekommande ombord, både i kläder och mat, liksom magsjukdomar och undernäring.

Spisordning och lönelista

Söndag	Ärtor, korngryn, salt kött, smör eller olja
Måndag	Ärtor, korngryn, salt kött, smör eller olja
Tisdag	Ärtor, korngryn, fläsk, smör eller olja
Onsdag	Ärtor, korngryn, stockfisk, smör eller olja
Torsdag	Ärtor, korngryn, salt kött, smör eller olja
Fredag	Ärtor, korngryn, stockfisk, smör eller olja
Lördag	Ärtor, korngryn, stockfisk, smör eller olja

Lönelista

Kargörer	del i vinsten
Kapten	100 daler/mån
Styrman	80 - 30 daler/mån
Högbåtsman	36 daler/mån
Högbåtsman math	22 daler/mån
Timmerman	48 daler/mån
Konstapel	30 daler/mån
Konstapel math	18 daler/mån
Kvartersmästare	20 daler/mån
Bödker	24 daler/mån
Smed	20 daler/mån
Lärstyrman	20 daler/mån
Kadett	14 daler/mån
Buteljör	24 daler/mån
Buteljör math	18 daler/mån
Hovmästare	20 daler/mån
Segelmakare	26 daler/mån
Segelmakare math	18 daler/mån
Kock	24 daler/mån
Kypare	22 daler/mån
Skeppspredikant	24 daler/mån
Fältskär	48 daler/mån
Skeppsskrivare	20 daler/mån
Gemen	14 daler/mån

Brott och Straff

Risken att dömas för brott är stor. I 1734 års lag anges att tortyr bör begränsas, men det är fortfarande tillåtet att pressa en misstänkt person att erkänna. Om man dessutom har två ovänner som gått samman och vittnar om att man begått brottet kan man dömas enbart på den grunden.

Tärningar

Tärningar kan vara bevismaterial i svenska domstolar. Personer som är misstänkta för brott får spela tärning om vem som skall dömas till döden. Ett exempel är rättegången efter mordet på den tyske styrmannen Georg Lutz. Han blir stucken och slagen till döds av sex svenskar. Alla sex arresteras med det går inte att utreda vem som är ansvarig för det dödande slaget, så man tar tärningar till hjälp. Den med minst poäng döms till döden.

Överflödesförordningarna

I Sverige förekommer stränga överflödesförordningar. Till sin hjälp har regeringen ett angiverisystem. Den som ser någon som har otillåtna föremål i sitt hem eller på sin kropp kan bli angiven av vem som helst. Allt detta för att främja den inhemska tillverknigen. Förordningarna är av olika stränghetsgrad, men generellt sett kan man säga att förordningarna är mindre stränga fram till 1740-talet, då de blir mycket hårdare eftersom man ligger i krig. Mellan 1745 - 1750 lättar de igen bara för att skärpas ytterligare när det Pommerska kriget drar igång.

Från 1727 är vissa utländska frukter förbjudna, liksom likörer och viner. All sylt som är tillverkad av utländska frukter är också förbjuden. 1766 förbjuds införsel av choklad, kaffe, arrack, punch och bischoff. Brott mot lagen, eller till och med kritik mot lagen, straffas med böter på 1000 daler kopparmynt.

Lyxskatt införs på åkdon av olika slag. Täckvagnar beskattas kraftigt beroende på vagnens storlek och ägarens sociala status. De riktigt rika betalar ingenting, medan lägre stående får dryga skatter för fräckheten att vilja åka som de som ansågs bättre. Införsel av utländska möbler och konstföremål är förbjudet. Detta gäller särskilt kopparstick samt statyer av alabaster och gips.

Religionsfrihet

I Sverige under 1700-talet finns ingen religionsfrihet. Var och en som är svensk medborgare måste bekänna sig till den Lutherska läran. Andra trosbekännare förföljs och straffas, ofta med döden.

Man har också infört förbud mot prästlösa andakter efter att pietismen intågat i Sverige. Prästerna uppskattar inte att man ägnar sig åt religion och skriftläsande i avsaknad av dem. Därför blir privata andakter även de förbjudna 1726 i konventikelplakatet. De som bryter mot denna lag riskerar fängelse. Man förväntas dessutom närvara i kyrkan varje söndag. Frånvaro kan straffas med böter.

Spel och Dobbel

Biljard är förbjuden under en kort period av moraliska skäl, trots protester från diverse caféägare. Det leder till stora debatter i Riddarhuset, och biljard tillåts snart återigen.

Sexualbrott

Förbindelser mellan två ogifta kallas för lägermål eller lönskaläge. Det är straffbart med risning, spöstraff eller gatlopp. Enkelt hor kallas det om en av parterna är gift och den andra ogift, och dubbelt hor då båda parterna är gifta. Dubbelt hor är belagt med dödsstraff. Man straffas inte bara i den statliga domstolen, man får även plikta i kyrkan.

Många krogar och skjutshåll är tillhåll för bordeller där de resande eller besökande männen kan få sig en stund med en hora mot betalning. Ofta räcker det att muta rätt personer för att undgå straff eller åtal för bordellverksamhet.

Homosexualitet är straffbart med döden, men de som avrättas måste påkommas i akten. Kvinnor riskerar inte samma öde, då man inte förstår hur samlag mellan två kvinnor skulle kunna gå till.

Våldtäkt

Att våldta en kvinna är ett grovt brott i 1700-talets Sverige, jämförbart med hemfridsbrott. Straffet för våldtäkt är döden genom halshuggning, och försök till våldtäkt ger 100 daler i böter. Om den dömda inte kan betala övergår straffet till kropps- eller fängelsestraff.

Tidelag

Det absolut värsta sexualbrottet som kan begås är tidelag. Tidelag innebär att en man har samlag med ett djur. Det kan vara ett sto, en fårtacka, en gethona, en hynda eller en ko. Om det har skett, och om mannen blivit upptäckt i akten så döms han oundvikligen till döden. Straffet är att halshuggas, och därefter brännas med djuret han bedrivit otukt med. Man tror att det finns risk att djuret annars framföder vidriga odjur, hälften djur och hälften människa.

Vidundret i Varberg

I Varbergstrakten går ett rykte om ett förskräckligt vidunder som sägs vara till hälften ko och till hälften människa. Vidundret sägs vandra i skogarna runt Varberg, och är resultatet av ett tidelag. Drängen avrättades, men kon slet sig innan man kunnat slakta den, och det sägs att en kalv föddes av drängens och kons förening.

Utomäktenskapliga barn

När man begår hor eller lönskaläge kan det resultera i graviditet. I sådana fall lägger rätten ner mycket tid på att spåra barnafadern, och man tror inte på kvinnor som inte kan uppge barnets namn. Kvinnan tvingas ange fadern, och ofta vågar hon inte ljuga eller undanhålla vad hon vet eftersom hon svär under ed. Så länge hon håller namnet hemligt blir hon också förvägrad nattvarden. Flertalet barnafäder blir dömda, efter långa och utdragna mål, för lönskaläge. Kvinnan kan då räkna med ekonomiskt stöd till barnets föda och uppfostran. Om modern dör är det mannens skyldighet att ta hand om barnet.

En annan företeelse som är vanlig är folktron som sade att barnet inte kan framfödas om modern inte uppgivit barnafaderns namn. Mannen som angivits kan då inte komma undan genom ett förnekande utan måste under nästa ting värja sig under ed s.k. värjomålsed. Avstår eller uteblir han förklaras han skyldig.

Barnamörderskor

Fladdermössen

Det sägs att barn som mördats av sina mödrar, odöpta barn som förvägrats Guds nåd, förvandlas till fladdermöss. Dömda till ett evigt liv i mörker utan möjlighet att komma till vare sig himmel eller helvete.

Några kvinnor som råkar ut för oönskade, utomäktenskapliga graviditeter står att bli straffade med så hårda straff att de istället för att ta hand om barnet dödar det i ren förtvivlan. Har detta skett blir kvinnan dömd till döden. Ofta får hon även en hand avhuggen för att sedan hängas eller halshuggas. Efter döden skall kroppen brännas.

Straff

De straff som utmätts för olika brott är ofta offentliga till sin natur, och kyrkan har rätt att utmäta separata straff för de brott som anses gå under en moralisk flagga. Kroppsstraff är vanliga för de som inte kan betala sina böter, och det är hårda förhållanden som gäller.

Böter

Pengaböter tilldelades för diverse olika brott. Nedan finns en tabell på olika böter som utdömdes för olika straff.

Brott	Bötessumma män	Bötessumma kvinnor	Kroppsstraff män	Kroppsstraff kvinnor
Våldtäkt	100 daler	-	Dödsstraff	
Dubbelt hor	100 daler	-	Dödsstraff	Dödsstraff
Enkelt hor	80 daler	40 daler	6 gatlopp	Spöstraff
Böter i civilmål	30 daler	30 daler	Avhuggen tumme	Avhuggen tumme
Böter i civilmål	15 daler	15 daler	Avhugget finger	Avhugget finger
Böter i civilmål	50 daler	50 daler	Utslaget öga	Utslaget öga
Böter i civilmål	20 daler	20 daler	Brutet ben	Brutet ben
Böter	40 daler	-	4 gatlopp	

Spöstraff

Utänför varje häradsrätt och rådhusrätt finns en spöpåle. Vid spöpålen binds den dömda fast i händerna och ryggen blottas. För männen används piska och för kvinnorna ris. Spöstraffen utdöms alltid i par, och ett par innebär tre slag. Maxstraffet för män är 40 par och för kvinnor 30 par.

Gatlopp

Det civila gatloppet innebär att ca 50 män ställs upp i två rader, försedda med käppar eller spön. Den dömda skall därefter gå ett antal gånger mellan raderna, samtidigt som de uppställda männen slår den dömda med spöna och käpparna. Minst två män från socknen skall ställa upp i ledet, men det är inte lätt att få dem bosatta att göra det. Om man vägrar kan man utmätas straff.

Kyrkoplikt

Den uppenbara eller offentliga kyrkoplikten innebär att den som syndat placeras på en pliktball inför hela församlingen på söndagens högmässa. Där skall han eller hon erkänna sitt brott och be om syndernas förlåtelse, för att sedan få lov att återupptas i kyrkans gemenskap. Den här ritualen upplevs som otroligt förnedrande, och gäller det ett utomäktenskapligt barn kan det mycket väl hända att mannen förnekar faderskap eller att kvinnan tar livet av både sig och sitt barn för att slippa stå plikt.

Den uppenbara kyrkoplikten avskaffas emellertid 1741, och ersätts med den enskilda skriften. Den som syndat måste fortfarande göra avbön och få syndernas förlåtelse, men nu sker det i sakristian med enbart prästen och tre – fyra vittnen. Församlingen får veta att en skrift ägt rum, men inte vem det gäller.

Spinnhus

På spinnhuset spärras nästan uteslutande kvinnor in för de brott de begått. Ofta handlar det om fängelsestraff som överstiger tre år. I Sverige kan vilken kvinna som helst spärras in för struntförseelser om man behöver arbetskraft för att klara efterfrågan på ylletråd och tyger. De som hamnar på spinnhus är främst lösa kvinnor som flytt från sin tjänst, tiggerskor, tjuvar och prostituerade. Fram till 1739 är straffen på spinnhusen tidsbestämda, men efter 1739 mäts straffet även i arbetskvantum, dvs hur mycket tråd man spinner. Är tråden inte spunnen när tiden för straffet tagit slut, får man sitta kvar tills man når sin kvot. Kvoterna är mycket högt satta, nästan dubbelt så höga som arbetande spinnors förväntas klara av.

Män kan hamna på spinnhuset om det saknas folk och arbetet ligger på högar. Man tar även in barn i 9 till 12 års-åldern som dömts för tiggeri eller lösdriveri. Även epileptiker kan hamna på spinnhuset, så det är vanligt att man i familjer där sjukdomen förekommer försöker hålla den hemlig för myndigheterna.

Den förtrollade Papegojan i Örgryte

När skräddare Lundgren år 1748 placerar en grönskimrande, talande fågel i sömmerskornas avdelning på kattunstryckeriet i Skårs gård anar han inte hur mycket besvär det kommer att orsaka. Eftersom fågeln talar, förutsätter man att det är en papegoja.

En av sömmerskorna tar särskilt djupt intryck av fågeln. Hon påstår att det är en förtrollad prinsessa, och att hon utsetts för att bryta förbannelsen som ligger på fågeln.

Fabrikör Johan Schutz och skräddare Lundgren placerar sömmerskan på dårhuset, men strax därefter börjar hela tryckeriet krångla. Fabrikören vill ha ordning och reda och ger order om att fågeln skall avlivas. Samtliga sömmerskor ställer sig mellan fågeln och slaktare och produktionen avstannar.

Bödeln

Bödeln är i regel en av de mest utstötta yrkesutövarna. Han bor i stadens sämsta kvarter och undviks av alla. Man tror nämligen att brottslingarnas oärlighet kan överföras på den som avrättar dem.

För att bödeln inte skall fly sitt ämbete (vilket är vanligt) brännmärks han, eller så skär man av båda hans öron. Trots många kungliga påbud så behandlas bödeln föraktfullt, och det är inte sällan det föraktet överförs på hans hustru. En bödel kan knappast hitta en hustru annat än bland stadens horor, bödelsdöttrar eller bland andra utstötta kvinnor.

Bödeln hade inte många förmåner, men han kan, om brottet varit oärligt, ta den dömdes kläder.

Lönen

Uppdrag

Lön i daler

Halshuggande med svärd eller bila	5
Särskilt för handens avhuggande	2
Rådbråkande och halshuggning samt parterande och steglande på två eller fler pålar	15
Halshuggande eller steglande på en eller flera pålar	10
Halshuggning och missdådares brännande på bål	10
Oskäliga kreaturs dödande och uppbrännande	5
Upphängande i galge	8
Självspillnings utförande och nedgrävande	3
Kåk och hudstrykande	3
Fördrivande utur stad och härad	2
Brännande i pannan eller på rygg	2
Tungas avskärande	5
Öronens avskärande	2

Fåfångans makt

I Sverige följer man noga det franska modet, både vad det gäller klädessnitt, frisyrier och uppträdande. Klädseln för en sann sprätthök eller modemedveten madame tar åtskilliga timmar att anamma. Allt franskt är á la mode. Förvisso finns det stränga överflödesförordningar, men de kan undvikas genom mutor av lämpliga tjänstemän, eller vänner på höga placeringar.

Modet är starkt begränsat av förordningarna. Alla som bor i Sverige måste ha kläder skurna efter vissa snitt, modeller som skall gälla i "alla tider". Till de förbjudna tingen att ha på sig hör bland annat fransar, broderier, spetsar, knappar av silver eller guld, flerfärgade sidentyger, knypplade uddar och spetsar bredare än en tum, ull som importerats och så vidare.

Endast riksdagen får färdas i förgyllda vagnar. Tjänstefolk, arbetslösa och annat löskefolk får inte bära kläder av siden, vissa utländska tygsorter (som exempelvis trikå), flor etc. 1731 års riksdag förbjuder införsel av ytterligare småsaker som sätter guldkant på tillvaron såsom halsdukar, muffar, hårpungar, handskar och solfjädrar. Bara Drottningen är undantagen förbuden mot sammets- plynch- och silkesfoder och bara adeln får ha foder av hermelin, sobel eller svarträv. Präster och borgare får också bära dessa skinn, men enbart som mössfoder eller som kragar.

Geografi & Regenter

Regenter

Trots att ständer och riksdag styr riket har Sverige en kunganärvaro. Efter Karl XII väljs Ulrika Eleonora, Karl XII:s syster till drottning av Sverige, även om hon kröns till konung. Ett år senare överlåter hon makten till sin make Fredrik I. När Ulrika Eleonora dör, barnlös, flammnar en konflikt upp både inom och utanför rikets gränser som rör vem som skall sitta på Sveriges tron då Fredrik I dör.

Transport

Det finns ännu inga statligt underhållna vägar i Sverige. Vägarna hålls efter och underhålls av de lokala bönderna, med resultatet att de är av minst sagt varierande kvalitet – och det gäller naturligtvis även åkdonen man använder.

Det finns självvuxna vägar och genombrottsvägar. Självvuxna vägar är vägar som uppstått ur böndernas behov, som leder till beten, åkrar, kyrkan och grannar. Genombrottsvägarna är vägar dragna efter politiska beslut, till för handelsmän och härar.

I 1734 års byggningsbalk fastslås att "farvåg till och från by, så ock åker och äng, kyrkjo och qvarn, bör läggas av oskifto, sex alnar bred, och dess utan två alnar å hwarthera sidan till dike, om så tarwas." Om allmän väg sägs att den skall vara minst tio alnar (sex meter) mellan dikena. Skötseln av den kontrolleras av länsmannen, som regelbundet tillsammans med nämndeman förättar vägsyn. Instruktionerna om väghållningen kommer ifrån landshövdingen.

Skjutsväsendet

Varje landskap har ett stadgat skjutsväsende. Skjutsväsendet grundlades så tidigt som på sent 1200-tal via Alsnö stadga, som ålade bönderna att hålla hästar för transport av kungen, hans följe och hans representanter. Bönderna var skyldiga att gratis transportera dessa personer, och det dröjde inte länge förrän adeln började missbruka systemet. På 15 – 1600-talen försökte man reformera systemet, men det var först 1649 som en ny förordning med fasta priser per mil upprättades. Förordningen omtalade även att skjutsstationer med gästgivaregårdar skulle finnas tillgängliga ungefär varannan mil.

Bönderna tog emot den nya förordningen med blandade reaktioner. Å ena sidan var de garanterade ersättning för utlånade hästar, men å andra sidan betydde det att hästarna inte kunde tas i bruk i jordbruket.

Grindvakt och grindslantar

Gårdsgårdar med grindar är nödvändiga för att hålla isär de betande djuren. Ofta har man med en pojke på vagnen som mot en slant stiger ur och öppnar samt stänger grindarna, eller så utrustar man sig med en påse grindslantar och förlitar sig på att någon finns på plats för att utföra tjänsten.

Grindar på natten kan visa sig vara livsfarliga, då åkdonens belysning sällan lyser upp mer än någon halvmeter runt vagnen, och då tämligen svagt, varför man i största möjliga mån försöker undvika nattfärder.

Vid större gods finns grindstugor, men de som bemannade stugorna som grindvakter har enbart i uppgift att se till att grindarna är stängda. Öppning ingår ej.

Milstolpar

Sverige fick på 1600-talet en enhetlig mil – 6000 famnar (10688 m). I 1649 års gästgivareförordning stadgas det att varje mil på de större vägarna skall markeras med en sten eller annat kännemärke. Vaghållarna uppmanas att mäta mellan milstolparna med snöre.

Gästgiverier

Gästgiverier är enligt lag stadgade att upprätthållas. Gästgivaren skall tillhandahålla hästar och åkdon till ett antal gäster, men det kan variera med storleken på gården. Det skall också finnas sängkläder, linne, husgeråd, ljus och ved till gästen.

Enligt förordningen skall gästgivaren även tillhandahålla en enkel matsedel, men gästen skall också ges möjlighet att laga sin egen mat. Starka drycker serveras också naturligtvis – vissa gästgivaregårdar brygger sitt eget öl och sin egen sprit.

Enligt lag är gästgivaren även tvungen att föra dagbok, så alla gäster som logerar eller äter där skall skriva upp sitt namn, varifrån de kom och vart de är på väg.

Resehandböcker

För de väl bemedlade finns det resehandböcker att införskaffa. Georg Biurman ger under 1734 ut "Vägvisare uti Svea och Göta riken" som upplyser läsaren om vilka gästgivaregårdar som ligger var och hur långt det är emellan dem. Det är viktig information för resenären. Det finns inte många alternativ till den som vill byta hästar och få lite mat och sömn i sig. Boken innehåller också två kopparstick med de vägar finns tillgängliga att fara på.

Kultur och Vardagsliv

Konsten och Arkitekturen

Under 1700-talets första hälft råder det tunga och snirkliga barocka modet inom konst och inredning. Barocken är hårt inspirerad av teaterkonsten och det antika grekland. Under den senare hälften ersätts barocken med rokokon, som är lättare, luftigare och inte fullt så dramatisk. Frammot mitten av 1700-talet börjar man också se till de mänskliga behoven inom arkitekturen. Stilen blir renare och det som skall komma att kallas Gustaviansk stil kan anas i möbler och byggnader.

Arbetsdagens uppbyggnad

Arbetsdagarna börjar på vår och sommar mycket tidigt. I Göteborg öppnar tullhuset, stadsportharna och stadens bommar redan kl 4 på morgonen. I gengäld går man och lägger sig runt tio på kvällen.

Barnhusbarn

Barn som hamnar på barnhus är under ett år gamla. De minsta spädbarnen utackorderas till fosterfamiljer där de ammas och tas om hand mot betalning. Vid åtta års ålder återvänder de till barnhemmet, om fostermodern inte vill behålla dem.

Om barnet återvänder väntar skolgång och arbete. Klockan sex stiger man upp och bäddar. Fram till åtta får man klä sig och läsa läxor.

Åtta är det samling i skolrummet där man läser morgonbönen och ett utvalt bibelkapitel. Efter det kontrollerar informatorn att barnen är kammade, rena och snygga. Därefter följer frukost och lektioner fram till elva då det är en timmes rast. Middag äts klockan tolv, följt av eftermiddagslektioner fram till fem. Efter det slöjdar man fram till aftonmålet klockan sju. Man syr och stickar sina egna kläder. Efter aftonvard och andakt fortsätter man slöjda fram till tio då man går till sängs.

Brevväxling

En stor del av tiden, åtminstone bland de som är något bildade, åtgår till att skriva brev. Man skriver ofta till varandra, gärna en gång i veckan, kanske till och med mer. Man skickar gåvor och dikter till varandra och upprätthåller de relationer man har skapat på sammankomster och tillställningar. Det är inte tillrådligt att underteckna sina brev. Ett utbredd brevspionage förekommer vid gränserna. Man öppnar breven, kopierar dem och skickar kopiorna till sina uppdragsgivare.

Affärsbrev författas med fördel på engelska. Den svenska etiketten kräver otaliga artighetsfraser innan man kan komma till tals om affärer, medan det engelska språkbruket tillåter att man är rakt på sak.

Hovlivet

I och med att Sverige är på väg in i en period av ökat välmående och får en förbättrad ekonomi kommer även kultur- och nöjesliv åter igång i landet. Kulturlivet har sitt naturliga fokus i Stockholm, runt hovet och konstnärsmecenaten Carl Gustav Tessin, som nog får sägas är den som mest aktivt ivrar för de sköna konsterna.

Ulrika Eleonoras och Fredrik den I:s tid vid hovet ser ett uppsving av fester och arrangemang efter en mycket lång period av kulturellt stilltje. Trots att regeringen förordat tämligen stränga överflödsförordningar högtidlighåller man ändå en del händelser med storstilade arrangemang. 1731 firas exempelvis kungens återkomst från Hessen med ett intåg i staden genom äreport. Drottning Ulrika Eleonora anordnar danser, men kulturen ligger ännu inte särskilt högt i kurs.

Annat blir det när drottning Lovisa Ulrika installeras vid hovet. Hon utser Carl Gustav Tessin till nöjesminister och efter det genidraget blir konserter, teaterföreställningar, baler och överraskningar stående inslag i hovlivet. "Bal Paré" anordnas efter franskt mönster. Tessin tar med sin mycket av det franska hovlivet till Sverige efter sin tid som ambassadör i Paris.

Carl Gustav Tessin anordnar ständigt små överraskningar för hovfolket. Bland annat möbleras ibland hovmedlemmars rum om till att avbilda scener ur den svenska vardagen. Utomhus kan det hända att parken blir skådesal för ett lanthov.

Massbröllop i Lovö kyrka eller slottskapellet förekommer också, och i samtliga tillställningar dansar man. Alla vill dansa. Att inte kunna föra sig med grace och behag över dansgolvet ses inte med milda ögon. Det är ju en del av personligheten.

Publik spisning

Kungaparet håller publik spisning en dag i veckan, då särskilt inbjudna samlas för att få se på när kungliga familjen äter middag. Gästerna får själva ingen mat, utan skall nöjas med att iaktta.

Drottningholmsteatern

Drottning Lovisa Ulrika är en hängiven teaterfantast, och inrättar därför Drottningholmsteatern år 1754. Det här leder till ett livligt teaterliv med inkallade franska skådespelare som uppför bland annat tragedier av Voltaire och Racine och komedier av Molière.

Drottningen låter 1757 bjuda in dansmästaren Gallodier tillsammans med en fransk teatergrupp. När gruppen reser stannar Gallodier kvar.

Truppen ger öppna föreställningar på Bollhuset dit alla kan köpa biljett. Ibland bjuds truppen in till hovets egna uppsättningar, där de får vara statister medan hovets glada amatörer dansar deras roller.

Det finns ingen klar linje mellan professionella och amatörer. Uppfattningen om världen som en teater och människan som en aktör som borde spela sin roll väl samt sedvänjan vid hovet att maskera sig, glider samman med den professionella verksamheten.

Vitterhetsakademin

När drottning Lovisa Ulrika instiftar Vitterhetsakademin har hon i åtanke att inrättningen skall vårda svenska språket, verka för upplysning och vältalighet samt att understödja historieforskningen.

Bondbröllop

Kvällen före bröllopet kallas mökvällen och då samlas redan gäster. De har med sig gröt, brännvin öl och vetebullar och ungdomarna roar sig med att dansa polska.

Efter vigseln på bröllopsdagen tar man sig till bröllopsgården ackompanjerade av musik. Den stora bröllopsmåltiden, som kan pågå i nio – tio timmar, är också ackompanjerad. Varje rätt har sin egen musik. Efter den omfattande måltiden är det dags för dans. Bruden dansar först med prästen, sedan med brudgummen och sedan med resten av sällskapet. Sedan förväntas alla ställa upp på dansgolvet och dansa. Bröllopsfesten kan pågå i en hel vecka och man dansar och sjunger oavbrutet.

Sjukdomar och vård

Sjukvården är av varierande kvalitet beroende på var man befinner sig i landet.

Fattigdom, svält och epidemier

I städerna är förpestad luft och nedsmutsade brunnar ett vanligt fenomen. Vattendrag blir smittohärdar för de som bor i närheten när epidemierna drar förbi. Stockholm har en nästan konstant dödlighet på 40% och nära 4 av 10 barn dör under sitt första levnadsår. Svält och undernäring är hög hos de fattigaste delarna av Sveriges befolkning och tuberkulos är en vanlig sjukdom.

Sverige har problem med sin brist på fattigvård. Under krig och missväxt strömmar tiggare, flyktingar och gamla uttjänta soldater in i städerna. Skaror av föräldralösa barn drar runt på gatorna. Runt 1750 får församlingarna i Stockholm själva ansvara för sina fattiga, vilket innebär att man efter många om och men inrättar fattighus. Antalet tiggare i Stockholm motsvarar mellan 5 - 15 % av stadens totala befolkning, så det är ett synligt problem. De tiggare som inte hamnar på fattighus eller tukthus för lösdriveri skickas hem till den socken eller det land de kommer ifrån.

Mentalsjukvården

En person som tas in på dårhus är farlig för sig själv eller för andra. En dåre kan också anses störande med sitt beteende. En person som tas in på dårhus måste betala en viss summa för vistelsen, men kan man inte betala så tas man ändå om hand. De som har förmågen familj eller vänner som bekymrar sig om dem kan bli bättre behandlade emot en lite större avgift. Utgångspunkten för dårhusfilosofin är att den som är sjuk kan botas, och att vem som helst kan drabbas av dårsjuka.

Förhållandena är ganska eländiga, trångt, smutsigt och med ohyra i kläder och på kroppar, fukt och dålig kost. Men för många är det en förbättring. De fattiga som tas in på dårhus får rutiner, värme, mat och kläder. Det anses också att de sjuka har rättigheter, så de sjuka behandlas inte helt hjärtlöst.

Terapierna

Terapierna kan bestå av allt från arbete till isolering. Arbetet anses underlätta ett återvändande till samhället. Ingen lön betalas ut, men små belöningar i form av snus och brännvin delas ut till de arbetande dårarna.

Bad anses också vara terapeutiska. Dårar som är oroliga blir instängda i tysta och mörka rum. De mindre sjuka får umgås med de mer sjuka, vilket är positivt för alla parter. De riktigt våldsamma sätter man i tvångströja, men även de får komma ut och umgås med resten av patienterna. Man använder även musik för att lugna dårarna.

Man kan även sätta hank på de som verkar riktigt sjuka. Att sätta hank innebär att man för en grov nål genom nackskinnets, och sätter ett rep där som man drar i med jämna mellanrum för att hålla såret öppet.

Medikamenter

Medicinerna var uteslutande örtmediciner. Opium sägs bota depression, medan valeriana och johannesört används mot hysteri och oro.

Handel och Ekonomi

Efter freden i Nystad 1721 är Sveriges ekonomi mer eller mindre tillintetgjord. Många och långa krig har utarmat statskassan och nya tag måste tas för att återupprätta en ekonomisk styrka i landet. Svaret på problemet är merkantilismen. Man fokuserar allt mer på inhemsk produktion för att minska på importen och bli mer eller mindre självförsörjande. Merkantilismen innebär att man skapar olika manufakturer runt om i landet, fokuserade på att förädla Sveriges naturresurser.

Manufakturerna är ibland helt fantastiska experiment med tillverkning som är mer eller mindre dömda till misslyckande. Har man en idé man anser bärande nog kan man få rejält stöd från staten för att starta en tillverkning.

Manufakturfonden

Efter Karl XII upprättas en manufakturfond med uppgift att främja invandring av företagare, kapital och arbetskraft. Åren 1739 - 1773 lockas ca 3600 personer från andra länder att flytta till Stockholm. I mitten av 1700-talet finns i Stockholm över 400 nystartade fabriker som tillverkar ett 60-tal olika varor. Störst är ylle- siden- och bomullsfabrikerna.

Råvarubehovet tvingar fram särskilda institutioner med uppgift att förse industrin med material. Barnhuset tar in föräldralösa barn och ser till att de förser spinnhuset med råvaror. Spinnhuset blir hemvist åt lösdrivande kvinnor, men även yrkesverksamma kvinnor, som krögerskor och månglerskor tvingas att leverera tråd för att inte mista sina tillstånd.

Skråväsendet

Sedan lång tid tillbaka har hantverkare inom olika yrkesgrupper inordnat sig i skrån och gillen. Att vara medlem i ett gille betydde att man klarat sitt mästarprov inom hantverket ifråga och därför kan sägas hålla en viss kvalitet på sina alster. Som hantverkare är det enligt lag förbjudet att även vara handlare, även om den lagen alltså oftast kringgås.

Jonas Alströmer

Jonas Alströmer är inte enbart skyldig till potatisens införande i Sverige (vilket är en sanning med modifikation) utan även för ett flertal manufaktur försök. Alströmer har mycket stöd av regeringen i sina försök att starta inhemsk produktion och de flesta försöken går inte direkt över förväntan.

I Alingsås anlägger Alströmer ett antal manufakturer, främst textilmanufakturer. Bland annat smugglar Alströmer strumpstolar för tillverkning av trikå från England till Alingsås.

Alströmer odlar även tobak i stor skala runt Alingsås och Gränna. Tobaksodlingar finns även i Skåne. Ett 70-tal svenska städer har tobaksodlingar i slutet på 1700-talet. Det mesta av den svenska tobaken går till luktsnus och tuggtobak.

Export och Import

Ifrån Göteborg seglar inte enbart Ostindiefarare. Hamnen är konstant upptagen med att ta emot och skicka iväg varor även från och till Europa. Från Sverige skeppas järn, plank, bräder, master, tjära och beck.

Från England hämtas stenkol, bly, tenn, buteljer, glas, verktyg, klockor och speglar. När lagen tillåter, vilket är ganska sällan, importeras också silkesstrumpor, tyger, klädesplagg och hattar. När den typen av engelsk import var förbjuden florerar smuglingen. Man handlar med städerna London, Hull, Bristol, Newcastle och Liverpool.

Från Frankrike hämtas vin, salt, ättika, saffran, oliver, tvål, såpa, sammet, ylle, siden, spetsar, band, knappar, nålar och så vidare. Från Frankrike har man även där av och till importförbud på tyger och hattar. Man handlar med städerna Bordeaux, Le Havre, Nantes och Brest. Även Marseilles ingår i reguljära handelsrutten, men är mindre populärt då det är riskabelt att runda Iberiska halvön.

Med Holland handlar man också. Innan S.O.I.C. grundas får man samtliga orientaliska varor därifrån. Utöver det inhandlar man möbler, prydnadsaker och tegel ifrån Holland. Frukt importeras från Portugal, Spanien och Italien.

Utländska varor är belagda med importförbud eller extremt höga tullavgifter. De kan också vara svårsålda på grund av begränsande yppighets- eller överflödsförordningar.

Fram till Hattarnas fall 1765 favoriserar man inhemska varor eftersom man skall vara självförsörjande på alla plan. Därför är svenska varor billigare än utländsk import. Trots detta ses svenska varor som mindre fina och attraktiva än de utländska, så smuggling av lyxvaror är mycket vanlig.

Sprit och vin

Fram till 1755 kan vem som helst bränna brännvin och brygga öl. Efter 1755 etableras så kallade kronobrännerier som har ensamrätt på brännandet. De som ändå bränner hemma ges bötesstraff och brännvinspannorna tas i beslag. Trots detta är hembränningen utbredd.

Att handla varor

Många tillverkare säljer sina produkter direkt från verkstaden, eller i så kallade fabriksbodar, anslutna till verksamheten. Är man ute efter poslin eller glas går man kanske till Rörstrands porcellaine Fabriques bod eller Björknäs glasbod i Stockholm. De tillverkare som inte själva säljer sina produkter kan låta köpmän ta hand om försäljningen. Det finns köpmän av tre klasser: grosshandlare, kramhandlare och minuthandlare. Vill man ha flera olika typer av produkter får man således trava runt till ett flertal försäljningsställen.

Persongalleri

Nedan finns en rad svenska personligheter som kan komma väl till pass i kampanjer och äventyr. Var inte rädd för att använda både adelsmän och kungligheter i äventyren. Stockholm är trots sin huvudstadsstatus en mycket liten stad, och det är högst troligt att rollpersonerna kan stöta på både den ena och den andra på vandringar genom staden.

Adolf Fredrik (1710 - 1771)

Adolf Fredrik efterträder Fredrik I vid dennes död 1751. Ständerna, som vant sig vid en foglig och medgörlig men framförallt ointresserad kung, vidtar liknande åtgärder mot Adolf Fredrik som mot Fredrik I. Sekreta utskottet räknar dock inte med Lovisa Ulrika, Adolf Fredriks maktlystna hustru.

Adolf Fredrik är en tämligen godmodig och stillsam kung. Han trivs bäst ute på Drottningholm med sin pipa och sin träsvarv, på långt avstånd från politik och intriger. Han blir dock indragen i Lovisa Ulrikas statskupp 1753. Det spekuleras mycket runt vad som skulle hänt om konungen inte haft någon förhandskunskap om kuppen, men det är omöjligt att säga.

Lovisa Ulrika startar runt sig en politisk gruppering - hovpartiet - med dessa politiskt aktiva individer planerar hon en kupp, finansierad av sin juvelsamling. Kuppen blir dock avslöjad och kommer aldrig till stånd. Adolf Fredrik ersätts efter det misslyckade kuppförsoket med en stämpel, eftersom han - influerad av sin hustru - kungastrejkar genom att vägra skriva på de handlingar som riksdagen ger ut.

Intryck som fungerar positivt på Adolf Fredrik är:

xxx

Intryck som fungerar negativt på Adolf Fredrik är:

xxx

Alexander Roslin

Alexander Roslin föds i Malmö 1718, och är en av Sveriges mest framstående porträttmålare. Hans virtuosa sätt att med känsla för tidens smak framställa människor och material har gjort honom vitt berömd i hela Europa. Det slående i Roslins människoporträtt är hans förmåga att skildra modellernas sanna personlighet, samtidigt som han följer alla konventioner för salongsporträtt. Taktfullheten och den tekniska fulländningen i Roslins porträtt styrs av en exakt och skoningslös iakttagelseförmåga.

Söker man upp Roslin under hans år i Paris är han mer än villig att hjälpa svenska konstnärer, och han är även villig att måla porträtt, även om de porträtten kostar beställaren en vacker slant.

Roslin är passionerat intresserad av konsten, och han återfinns ständigt i sin ateljé, där han arbetar på olika porträtt och materialstillében för att hålla sin konst levande.

1736 återfinns man Roslin hos hovmålaren Schröder i Stockholm. Där stannar han till början av 1740 då han återvänder ner till Skåne för att avbilda diverse skånskt herrskapsfolk. En av Roslins kunder, greve Nils Julius Lewenhaupt, ordnar så att Roslin kallas till Bayreuths hov 1744. Redan efter två år i Bayreuth far Roslin vidare till Italien. Där stannar han fram till 1750, då han får en kallelse till hovet i Panama. Han målar åtskilliga porträtt, bland annat ett av hertiginnan av Parma, Louise Elisabeth. Hon rekommenderar Roslin för det franska hovet och med det rekommendationsbrevet på fickan anländer Roslin i Paris 1752. Redan 1753 blir Roslin invald i Målarakademien i Frankrike och slår sig till ro i Paris som en av de mest uppskattade franska porträttörerna.

Intryck som fungerar positivt på Alexander Roslin är:

xxx

Intryck som fungerar negativt på Alexander Roslin är:

xxx

Anders Johan von Höpken

Anders Johan von Höpken är en man som har ett otroligt stort inflytande över Sverige och Sveriges regering. Han läser ständigt och är både bildad, förfinad och saknar Tessins enorma ego, något som gör honom populär i Riksdagskretsarna.

Han sitter med i åtskilliga råd, riksdagen och är grundare av vetenskapsakademien, och han sitter även med i vitterhetsakademien som senare blir svenska akademien. Han anses vara Sveriges främsta talare och han är mycket musikalisk.

Men även en så begåvad person som Anders Johan von Höpken har sina hemligheter. Han sitter med i sekreta utskottet som inte bara sköter Sveriges världsliga affärer, utan även de andliga. Det är von Höpken som föreslår att de åtgärder som vidtagits mot Fredrik I även skall vidtas mot Adolf Fredrik, och det är von Höpken som ständigt håller tillbaka Carl von Linnés utforskningar och klassificeringar av det Linné kallar den hemliga världen.

von Höpkens motiv är helt egoistiska och är till för att skydda både honom själv och hans övriga familj. Blodet som flyter i familjen von Höpkens ådror är inte helt mänskligt.

Under sin levnad avslöjar von Höpken bara sin hemlighet för en person - Emanuel Swedenborg. Swedenborg försöker hjälpa von Höpken med det han helst vill veta - har han en själ?

Deras konversationer hålls hemliga, men Swedenborg påverkas av hans kunskap om von Höpken och kan inte låta bli att diskutera det han får reda på med andra, naturligtvis utan att dra in von Höpkens namn. Swedenborg framstår för de som inte känner honom som mer eller mindre sinnessjuk med sina idéer om själen, men honom ovetande skyddas han av Sveriges regering. Något som inte gällde den forskare - Fredsmark - som Swedenborg samarbetat med.

Linnés efterforskningar är allt för välkända bland hans lärljungar för att von Höpken skall kunna påverka honom. Linné står dessutom under Tessins beskydd, och von Höpken vågar inte bråka för mycket med Tessin.

Intryck som fungerar positivt på von Höpken är:

xxx

Intryck som fungerar negativt på von Höpken är:

xxx

Carl Gustav Tessin

Carl Gustaf Tessin föds i Stockholm 1695, son till Nicodemus Tessin den yngre. Tessin visar sig tidigt besitta ett oerhört sinne för konst, och detta följer honom sedan genom hela hans liv. Tessin är en passionerad politiker, om än inte alltid så betänksam, och hans impulsivitet har satt honom i besvärliga situationer mer än en gång, men hans tursamma karaktär har alltid sprungit honom till räddning.

Tessin är mycket förtjust i att konspirera och han är ett sant salongslejon, som med charm och elegans rör sig vid hovet både i Frankrike och i Sverige. Han har ett vidsträckt kontaktnät som han inte tvekar att använda sig av då han har ett nytt mål att uppnå. En av Tessins käraste adepter är den unge Carl von Linné, som Tessin låter flytta in till sig i det Tessinska palatset. Han vill ha det botaniska geniet nära sig.

Tessin blir, när han först träffar Lovisa Ulrika i Berlin 1744, våldsamt förälskad i den blivande svenska drottningen, något han tvingas åsidosätta och undertrycka stora delar av sitt liv vid hovet. Pratet går naturligtvis, och Adolf Fredrik blir allt kyligare mot Tessin, som trots sina försök inte kan dölja sin tillgivenhet för prinsessan.

Intryck som fungerar positivt på Carl Gustav Tessin är:

xxx

Intryck som fungerar negativt på Carl Gustav Tessin är:

xxx

Carl von Linné

Carl von Linné, född Linnaeus, kommer att under sin levnad, bli en av den svenska vetenskapsakademins starkast skinande ljus. Linné när en outsläckt kärlek och får styrka ur naturen, som han även älskar att beskriva. Han är i ordets sanna bemärkelse en empiriker. Carl Gustaf Tessin är en av de som charmas av Linnés vetenskapliga sinne, och han tar honom snart under sina vingar. Linné får till och med flytta in i det Tessinska palatset.

Hans charm är något som för honom från ganska enkelt ursprung till många furstehov runtom i Europa, där han tar digniteterna med storm med sitt öppna och lättsamma sinne. Han har också ett otroligt gott sinne för humor, om än lite väl drastiskt ibland.

Linnés kvaliteter som lärare är även de häpnadsväckande. Han entusiasmerar sina studenter och gör allt han kan för att de skall få alla möjligheter att utveckla sig och få bra positioner runtom i Sverige och utomlands. Men Linné är också en despot. Den Linnéstudent som inte bekänner sig till den Linnéiska läran blir hårt åsatt och drillad i den sanna botaniska läran.

De som befinner sig utanför den inre kretsen ser väl mer av den sanne Linné, en egocentrisk kändis som inte tycker om att bli emotsagd eller nedfläckt. Linné själv säger att hans enorma egocentricitet och självförtroende är det som driver honom. Hans drivkraft har alltid varit att bli den främste av botaniker, och det kan han inte klara av utan sin gränslösa självtro och ambition.

Som gammal man är Linné fortfarande omgiven av sin trogna skara beundrare, men mannen själv har fler och fler tillfällen i sitt liv då han känner ett stort svårmod. Han funderar mycket över lycka och olycka och hur han i sin ungdom upplevde den största tillfredsställelsen.

Den hemliga världen

Linné träffar vid ett flertal tillfällen i sitt liv på det han kommer att kalla "den hemliga världen". Hans allra första möte äger rum under hans resa till Europa för att införskaffa doktorsexamen. Det är då han träffar på den 70-åriga Albert Seba, internationellt erkänd apotekare och ägare till ett av tidens mest berömda kuriosakabinett.

Seba arbetar officiellt med en thesaurus, ett naturhistoriskt uppslagsverk i fyra band. Han ber Linné om hjälp att avsluta arbetet. Men det som är Seba mest angeläget är det femte bandet, det där alla Sebas oförklarliga upptäckter finns nedtecknade. Seba lägger ansvaret helt på Linnés axlar att "finna sanningen och sambandet" mellan dessa upptäckter. Det femte bandet blev grundplåten för Linnés fortsatta studier.

Han åsidosätter först Sebas information som skenverk, men kunskapen om att det finns något utanför "hans verklighet" ligger och gnager i hans medvetande, och under hela sitt liv lider han av djupa depressioner frammanade av hans oförmåga att förklara det han varit med om. Det är dock inte förrän senare, under sin resa till Öland som han faktiskt börjar leta efter förklaringar på det oförklarliga och lägger ner tid på att hitta ursprunget till de varelser han träffar på ön, något han i brist på annat kallar sjörån.

Hans forskning driver honom allt längre och längre in i det oförklarliga, och det är inte förrän hans beskyddare Carl Gustaf Tessin säger ifrån som han bildar en kärna i den innersta kretsen av Linnélärlingar som han skickar ut på diverse uppdrag runtom i världen. Tessin är rädd att Linnés forskning skall slå bakut och att hans rykte skall förstöras om det kommer ut att en så framstående forskare tror på sjörån och varulvar.

Linné ger med sig och sysslar inte längre med sådan forskning efter 1746, men han är fortfarande spindeln i nätet och tar del av all forskning som kommer fram av hans lärljungars expeditioner.

Intryck som fungerar positivt på Carl von Linné är:

Berömmade människor som ser upp till honom
Intelligenta konversationer
Folk som gör det han säger till dem

Intryck som fungerar negativt på Carl von Linné är:

Egensinniga människor som inte erkänner hans storhet
Vetenskapliga konkurrenter

Cornelius Lesse

Cornelius Lesse är fram till sin oförklarliga död 1765, waterschout för Göteborgs Sjömanshus. Som waterschout har Lesse i uppdrag att ta reda på om sjömännen i en besättning har nog erfarenhet och färdigheter att skeppa med fartyget. Han bedömer även hyrans rimlighet, löser tvister mellan skeppare och sjömän och ser till att de tvister som behöver lösas kommer till domstol.

Lesse har lång tids erfarenhet till sjöss och sköter sina uppgifter med bravur. Han är även numerolog och spåman, med minst lika god insikt i det ockulta som sin rival, Martin Williamson.

Strax innan Lesse avlider i feber under April 1765, har paret setts i våldsamt gräl på en av S.O.I.C.s många auktioner. Föremålet de båda eftertraktade är en liten obetydlig lacklåda som en av Lesses sjömansvänner fört med sig tillbaka från Kina.

Intryck som fungerar positivt på Cornelius Lesse är:

Människor som tycker om att prata
De som inte räds att ta ett par glas eller tre på en krog tillsammans med honom

Intryck som fungerar negativt på Cornelius Lesse är:

Sprätthökar och snorkiga adelsmän

Emmanuel Swedenborg

Swedenborg börjar sin karriär som tjänsteman i Svenska gruvindustrin. Fram till dess att han är 57 år är han en hängiven naturfilosof och djupt fascinerad av den mänskliga naturen. Han är sysselsatt med ingenjörskonst, teknik, matematik, kemi, fysik, geologi, anatomi och fysiologi.

Tillsammans med Christopher Polhem startar han Sveriges första vetenskapliga tidskrift 1719. Den heter Daedalus Hyperboreus - den nordiska Daedalus. Swedenborg är redaktör och publicerar många av sina och vännen Polhems uppfinningar i tidskriften. Karl XII kom att läsa tidningen och kallar till sig Swedenborg, som får en tjänst vid bergskollegium. Där stannar han i 30 år.

Under 1730-talet drabbas Swedenborg av en fix idé, ivrigt påhejad av Anders Johan von Höpken. Han vill bevisa att själen är odödlig. Han börjar brevväxla med en svensk forskare vid namn Karl Fredsmark, som stödjer Swedenborgs idéer. Swedenborg tänker sig själen som bestående av fina partiklar och söker med mikroskop igenom hela människokroppen efter den. Första bakslaget kommer 1735 då Fredsmark och Fredsmarks maskin försvinner i ett eldhav.

Andra bakslaget för projektet är på en själslig nivå. Swedenborg upplever 1744 en existensiell kris då han i ett flertal drömmar vänder sig från naturvetenskapen till religionen. Ett år senare, 1745, börjar Swedenborg se och konversera med

andar. Från och med nu är Swedenborg helt inriktad på den andliga världen och på att studera bibeln. Enligt honom är andevärlden en uppsamlingsplats för döda människors själar, varifrån de sedan reser vidare till himmel eller helvete.

Det är mellan 1745 - 1765 som Swedenborg utvecklar sin lära, den så kallade korrespondensläran. Den innebär att varje fysiskt föremål har han en intellektuell eller moralisk mening men även en teologisk eller gudomlig sanning. Swedenborg arbetar på åtskilliga register för att med hjälp av dessa hitta den sanna meningen med bibeln.

När Swedenborg inte reser runt i Europa så återfinner man honom i hans hus i kvarteret Mullvaden på Söder i Stockholm. Han sitter ofta i sitt lusthus i trädgården och skriver.

Swedenborg är en öppen, intelligent och generös person. Han tycker om att diskutera och han är pratglad som få. De som känner honom beskriver honom som en lugn, lättsam och nöjd person. Långt ifrån den sinnesjuka galning hans motståndare vill utmåla honom som.

Swedenborgs syner

Swedenborg är i Göteborg i juni 1759. Han sitter på middag då han plötsligt börjar bli orolig och rastlös, Till slut rusar han från bordet och ut ur rummet. När han kommer tillbaka meddelar han de mållösa middagsgästerna att det brinner på söder i Stockholm men att branden inte kommer att nå hans hus, och så blir det.

Intryck som fungerar positivt på Swedenborg är:

xxx

Intryck som fungerar negativt på Swedenborg är:

xxx

Fredrik I (Fredrik av Hessen-Kassel) (1676 - 1751)

Fredrik av Hessen-Kassel gifter sig 1714 med Ulrika Eleonora, Karl XII:s syster. Tidigare har Fredrik visat intresse för (och dessutom fallenhet) diverse krigiska erövringar. Vid sitt giftermål med Ulrika Eleonora är Fredrik I fortfarande en handlingskraftig och stark make.

När makten 1719 övergår från Karl XII till Ulrika Eleonora, är Fredrik en av de främsta intrigörerna. Ständerna är inte helt nöjda med hans handlingskraftighet, men eftersom han ännu inte sitter på tronen, låter sekreta utskottet honom vara.

Det är först när Ulrika Eleonora abdikerar till förmån för Fredrik I som utskottet agerar. Genom sin militanta natur har Fredrik I blivit ett hot mot den rådande ordningen. Sekreta utskottet, med Arvid Horn i spetsen, söker en radikal lösning på vad som nu upplevs som ett problem.

Man sluter ett förbund med en ockultist i Stockholm som lovar en foglig kung, och det är precis vad man får. Fredrik I är under sina klarare och redigare stunder fortfarande handlingskraftig, men hans tid går för det mesta åt att jaga, både villebråd och unga flickor.

Fredrik I blir enligt regeringens hemligaste utskotts önskemål helt ointresserad av rikets affärer. Istället är han en nöjeslysten, bekväm och cynisk kung. Han lär sig aldrig svenska. En sideeffekt av den yttre påverkan blir dock att Ulrika Eleonora och Fredrik I aldrig får några barn.

När Fredrik är 54 år gammal tar han sig en 16-årig älskarinna i form av Hedvig Taube. Hon föder honom fyra barn åt kungen, vilket även orsakar hennes död, eftersom hon efter den sista förlossningen får blodförgiftning och dör.

Fredrik I drabbas av ett flertal slaganfall på äldre dagar. Hans namnteckning ersätts med en stämpel och kungen dör vid 74 års ålder av vad som sägs vara kallbrand.

Intryck som fungerar positivt på Fredrik I är:

Vackra unga kvinnor

Tysktalande jasägare

Intryck som fungerar negativt på Fredrik I är:

Adelsmän som vill att han skall skriva på pappersarbete

Hedvig Charlotta Nordenflycht (1718 - 1763)

Hedvig Charlotta Nordenflycht föds 1718, den 28:e november. Över hennes liv lyser en briljant men tragisk stjärna. Hon lär sig läsa vid fyra års ålder, och får då tillfälle ges även studera tyska och latin för sin brors informator.

1734 gifter hon sig med Johan Tideman, en ung mekanikintresserad person med stora intellektuella gåvor. Han dör efter bara tre års äktenskap.

1738 träffar hon Jakob Fabricius, en stockholmspräst som hon umgås med i nära ett år innan hon låter sig övertalas att gifta sig med honom. De får dock vänta i ytterligare ett par år innan giftermålet kan stå. Lyckan varar inte länge. Redan sju månader efter att de gift sig dör Jacob Fabricius. Hedvig Charlotta är förkrossad av sorg och vemod. Två år efter hennes älskade makes död ger hon med Karl Klingenberg's hjälp ut "den sorgande turtur-dufvan", nio dikter tillägnade sorgearbetet efter maken. Det här är början på hennes författarkarriär och de kommande åren blir hon allt mer omtyckt och uppskattad. 1753 blir hon medlem i Tankebyggarorden och samlar en kärna med duktiga författare runt sig.

När hon är i 40-årsåldern förälskar hon sig i den 20 år yngre Johan Fischerström, men han besvarar inte hennes känslor. Det går rykten om att hon försökt ta livet av sig, men de ryktena dementaras av hennes bekantskapskrets. Hedvig Charlotta avlider strax därefter, 1763.

Intryck som fungerar positivt på Hedvig Charlotta Nordenflycht är:

Intelligenta människor som kan konversera om litteratur och poesi

Filosofiska diskussioner

Intryck som fungerar negativt på Hedvig Charlotta Nordenflycht är:

Falska människor som enbart utnyttjar kontakter för att ta sig vidare i livet

Falska sörjanden

Johan Abraham Grill

Johan Abraham Grill inleder vad som kommer att bli en ödesdiger resa med Ostindiefararen Frederic Adolph, som förliser i Kinesiska sjön. Grill räddas dock till ivet och inleder en karriär på det svenska faktoriet i Kanton med Michael Grubb som läromästare. De bryter mot kompaniets monopol och inleder egen handel med Indien, Java och Filippinerna.

Grill är son till direktören för S.O.I.C., och utnyttjar hänsynslöst dessa kontakter för att smuggla varor hem med de ostindiska skeppen. Grill är även i kontakt med Martin Williamson, och på Williamsons begäran smugglar Grill åtskilliga ockulta föremål från Indien och Kina in i Sverige. Grill smugglar även opium, och tillsammans med Williamson startar de Göteborgs första opiumhåla, passande nog i Lilla Otterhällan som har ett rykte om sig att vara en stökig stadsdel. Direktör Grill kan dock inte släta över smuglingen i all evighet. Till slut skickar S.O.I.C. en utredare till Kina vid namn David Sandberg. Sandberg beordrar Grill att omedelbart återvända till Sverige.

Intryck som fungerar positivt på Johan Abraham Grill är:

xxx

Intryck som fungerar negativt på Johan Abraham Grill är:

xxx

Karl Fredsmark (1689 - 1735)

Karl Fredsmark är en framstående naturfilosof och fysiker som står i kontakt med åtskilliga kunniga individer bland Europas vetenskapsmän.

Han breväxlar med både Sociedad de la Ciencia de Supernatural och med Emanuel Swedenborg. Dem emellan försöker de utröna om själen kan ta sig fysiskt uttryck och om den i sådana fall kan påverkas med mekaniska medel.

Fram till 1720 arbetar Fredsmark med sin hustru Henrietta, men hustrun avlider då hon föder deras två barn, Yngve och Johanna. Karl avbryter till viss del sina naturfilosofiska studier för att uppfostra tvillingarna, men när han kontaktas av Swedenborg blir han genast indragen i hans projekt. Fredsmark hyser stor kärlek till sina två barn och han låter dem följa med överallt.

Intryck som fungerar positivt på Karl Fredsmark är:

xxx

Intryck som fungerar negativt på Karl Fredsmark är:

xxx

Martin Williamson

Martin Williamson är ålderman för Göteborgs Bryggargille. Han är även väl beläst i diverse olika ämnen, bland annat ockultism. Utan att överdriva kan man säga att han är innehavare till ett av Göteborgs största ockulta bibliotek. Åtskilliga av böckerna som står i hans samling är bannlysta, men Williamsons goda kontakter med stadens styrande män har hållit biskopens ogillande på en muntlig nivå. Wallin kan lika lite sätta åt Williamson för hans boksamling som han kan riva kronohuset.

Williamson besitter utöver det ett ypperligt välsmort munläder och kan slå knut på vilken konversation som helst. Hans starkaste argument till dags dato har varit att irrlärer förvisso inte får spridas bland gemene man, men att de gott kunde studeras av kloka män, för att bäst bekämpa dem. Williamson står inte på särskilt god fot med biskop Wallin, och det går yttermera rykten om att Williamson skulle ha förhäxat de båda fransmännen som tog Wallins son av daga i den ödesdigra duellen 1746. Det sägs också att Williamson anlagt branden som startade hos Oberländer för att undanröja bevis på trolldom i fransmännens inkvartering.

Intryck som fungerar positivt på Martin Williamson är:

Målmedvetna människor som vet vad de vill ha

Intryck som fungerar negativt på Martin Williamson är:

Personer med moraliska betänkligheter

Svaga individer

Kristna fåntrattar

Ulrika Eleonora (1688 - 1741)

Ulrika Eleonoras uppväxt präglas av avsked. Vid fem års ålder avlider hennes mor, Ulrika Eleonora den äldre, och när hon är nio år dör hennes far, Karl XI. Hennes bror lämnar henne för slagfältet då hon är tolv år gammal. Hela den här bakgrunden gör henne till en allvarlig lite flicka.

Hon gifter sig 1714 med Fredrik av Hessen-Kassel. I sina brev till brodern framgår det att hon älskar och beundrar sin blivande make högt, något som senare i livet kommer att såra henne svårt.

När Karl XII blir skjuten vid Fredrikshalds fästning inleds en intensiv period av politiskt intrigerande för att få Ulrika Eleonora på tronen. Hennes rival är Karl-Fredrik av Holstein-Gottorp. Ulrika Eleonora kan dock gå med på de författningsförändringar

som ständerna inför, och 1719 tar hon tronen i besittning. Tretton månader senare avstår hon regerandet till son make Fredrik I. Redan innan dess har Ulrika Eleonora velat ha sin man vid sin sida som medregent, men har fått nej av ständerna.

Ulrika Eleonora är djupt religiös och mycket av sin tid spenderar hon på välgörenhet och hjälpverksamhet. Det är det som håller henne uppe när Fredrik I helt plötsligt förbyts från den aktiva och handlingskraftiga man han varit till en passiv kung, som mest spenderar sin tid med att jaga, både villebråd och unga flickor. Trots det här förblir Ulrika Eleonora djupt fäst vid sin make och hans utomäktenskapliga affärer sårar henne djupt. Ulrika Eleonora ådrar sig smittkoppor 1741 och avlider efter en kort tids sjukdom, 63 år gammal.

Intryck som fungerar positivt på Ulrika Eleonora är:

Kristliga värderingar och fromhet

Stödjande och hjälpande personer

Intryck som fungerar negativt på Ulrika Eleonora är:

Omnämnande av makens otroheter

Känslökalla personer som inte kan se att människor behöver hjälp